

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет управління, економіки та права
Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня Бакалавр

на тему: «Стратегії залучення іноземних інвестицій в економіку
України»

Виконала студентка IV курсу, групи Мев-41

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні
відносини»
(шифр і назва спеціальності)

Куцаба Марія Михайлівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: к.е.н., доц. Когут Мар'яна Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:
(прізвище та ініціали)

Дубляни 2024

УДК 339.727.22:33(477)

Кваліфікаційна робота бакалавра: 59 с. текстової частини, 14 рисунків, 5 таблиць, 40 джерел.

Стратегії залучення іноземних інвестицій в економіку України. Куцаба М. М. Кваліфікаційна робота бакалавра. Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Дана робота полягає у вивченні актуальних стратегій залучення іноземних інвестицій та їхнього впливу на економіку країни на сучасному етапі. Досліджено розробку стратегій залучення іноземних інвестицій з метою підвищення конкурентоспроможності економіки країни та стимулювання її сталого розвитку.

Дослідження розкриває основні концепції та стратегії залучення інвестицій, розглядає їхні переваги та недоліки, а також визначає фактори, що впливають на ефективність цих стратегій.

АНОТАЦІЯ

Роль залучення інвестицій для України має важливе значення, адже вони суттєво впливають на економіку держави й визначають темпи її зростання. Метою дослідження обраної тематики є розробка й упровадження стратегій залучення інвестицій, які зважають на складне геополітичне становище країни в умовах сьогодення й сприяють відбудові й зміцненню економіки. У роботі досліджено сучасний стан інвестиційного клімату України, визначено основні перешкоди та виклики для іноземних інвесторів. На основі проведеного аналізу світового досвіду та існуючих українських реалій, запропоновано комплекс заходів та рекомендацій для покращення інвестиційної привабливості України.

Ключові слова: інвестування, інвестиційний клімат, інвестиційне середовище, інвестиційна привабливість, іноземні інвестиції, стратегії інвестування, інструменти реалізації.

The role of attracting investment is important for Ukraine, as it has a significant impact on the country's economy and determines its growth rate. The purpose of the study is to develop and implement investment attraction strategies that take into account the country's current difficult geopolitical situation and contribute to the reconstruction and strengthening of the economy. The paper examines the current state of Ukraine's investment climate, identifies the main obstacles and challenges for foreign investors. Based on the analysis of the world experience and existing Ukrainian realities, the proposes a set of measures and recommendations to improve the investment attractiveness of Ukraine.

Keywords: investment, investment climate, investment environment, investment attractiveness, foreign investment, investment strategies, implementation tools.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Сутність іноземних інвестицій та інвестиційного клімату.....	8
1.2. Інвестиційна діяльність: суб'єкти, об'єкти та класифікація	14
1.3. Фактори впливу на залучення іноземних інвестицій.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	27
2.1. Порівняльний аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України та країн світу.....	27
2.2. Структурний аналіз інвестиційної діяльності України	36
2.3. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну.....	39
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ.....	51
3.1. Напрями стимулювання інвестицій в Україну.....	51
3.2. Зміни в системі оподаткування інвестицій.....	56
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Залучення іноземних інвестицій є надзвичайно важливим аспектом для економічного розвитку будь-якої країни. У сучасному глобалізованому світі, де взаємозв'язки між економіками стають все більш міцними, залучення інвестицій з іноземних джерел стає ключовим чинником для зміцнення конкурентоспроможності та стійкості національної економіки. Потреба у зовнішніх інвестиціях стає актуальною для розвитку інноваційних технологій, модернізації виробництва, підвищення ефективності використання ресурсів, створення нових робочих місць та зміцнення економічної стабільності. У зв'язку з цим, розробка стратегій залучення іноземних інвестицій в економіку країни стає надзвичайно актуальною та важливою задачею для державних органів, бізнес-середовища та наукових установ.

Залучення іноземних інвестицій має потенціал значно підвищити конкурентоспроможність економіки, сприяти розвитку нових галузей та створенню інноваційних продуктів і послуг. З метою забезпечення сталого економічного зростання та зміцнення позицій країни на світовому ринку, стратегічне планування та реалізація ефективних заходів залучення іноземних інвестицій стають актуальними завданнями для уряду та бізнес-спільноти. Залучення зовнішніх інвестицій може стати ключовим фактором вирішення численних економічних викликів і сприяти створенню сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки.

Мета роботи полягає в дослідженні та розробці стратегій залучення іноземних інвестицій з метою підвищення конкурентоспроможності економіки країни та стимулювання її сталого розвитку.

Завдання роботи:

- описати сутність іноземних інвестицій та інвестиційного клімату;
- визначити суб'єкти, об'єкти та класифікацію інвестиційної діяльності;
- охарактеризувати фактори впливу на залучення іноземних інвестицій;

- здійснити порівняльний аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України та країн світу;
- здійснити структурний аналіз інвестиційної діяльності України;
- описати проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну;
- запропонувати стратегічні рішення щодо активізації інвестиційної привабливості України.

Об'єктом дослідження є процес залучення іноземних інвестицій в економіку країни.

Предметом дослідження є стратегії, інструменти та механізми залучення іноземних інвестицій, а також їх вплив на економічний розвиток країни.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні актуальних стратегій залучення іноземних інвестицій та їхнього впливу на економіку країни на сучасному етапі. Робота пропонує комплексний аналіз існуючих підходів до привертання іноземного капіталу, враховуючи фактори, що впливають на глобальному ринку. Важливою частиною дослідження є оцінка ефективності різних стратегій та розробка прогнозів для майбутнього розвитку економіки країни на основі їх впровадження. Робота пропонує нові підходи до розуміння та використання іноземних інвестицій як інструменту для досягнення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Теоретичне значення роботи полягає в систематизації та узагальненні існуючих теоретичних підходів до привертання іноземних інвестицій в економіку країни. Дослідження розкриває основні концепції та стратегії залучення інвестицій, розглядає їхні переваги та недоліки, а також визначає фактори, що впливають на ефективність цих стратегій. Важливою складовою теоретичного значення є аналіз та узагальнення наукових досліджень та публікацій з даної теми, що сприяє розширенню наукового розуміння процесів залучення іноземних інвестицій. Робота також розглядає тенденції та перспективи розвитку цього напрямку, що вносить вагому концептуальну інформацію до наукового дискурсу з питань економіки та фінансів.

Практичне значення роботи полягає в наданні рекомендацій та стратегій залучення іноземних інвестицій, що можуть бути використані у практиці діяльності державних органів, бізнес-структур, а також інших учасників економічного процесу. Дослідження надає підстави для розробки та впровадження ефективних стратегій привертання інвестицій, що сприятимуть стабільному економічному зростанню, розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку. Рекомендації, що містяться у роботі, можуть бути використані для формулювання та реалізації політики державного регулювання економіки, розвитку інвестиційного клімату, а також залучення іноземних інвесторів у різні галузі економіки, що сприятиме загальному економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність іноземних інвестицій та інвестиційного клімату

Регіональна інвестиційна привабливість, що складається з інвестиційного потенціалу та рівня інвестиційних ризиків, є ключовим показником перспективності ринку, його прибутковості та безпеки інвестицій. Інвестиційний клімат, визначений економічними, фінансовими, і соціально-політичними умовами в регіоні, визначає, наскільки готові індивіди, банки та установи інвестувати свої кошти в підприємства, що діють там. Інвестиційний клімат відбиває загальну відкритість до іноземного та внутрішнього капіталу і залежить від таких факторів, як економічна стабільність, правова система, національна безпека, податкова політика, та рівень корупції.

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність", інвестиції охоплюють всі види матеріальних та інтелектуальних цінностей, які вкладаються у підприємницькі або інші види діяльності, що приносять прибуток або досягають соціального ефекту. Цей закон широко визначає об'єкти інвестиційної діяльності. Згідно з Законом України "Про режим іноземного інвестування", іноземні інвестиції - це цінності, які вкладаються іноземними інвесторами у об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Отримання іноземних інвестицій відкриває країні-реципієнту ряд переваг, серед яких покращення платіжного балансу, передача передових технологій та ноу-хау, комплексне використання ресурсів, розвиток експортного потенціалу і зменшення залежності від імпорту, а також досягнення соціально-економічного прогресу. Одночасно, використання

іноземних інвестицій може бути потенційним джерелом загроз, таких як експлуатація природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, підвищення залежності від іноземного капіталу, зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників, а також відтік капіталу за кордон.

Інвестиційний капітал – одна з найчастіше використовуваних в економічній системі категорій як на макро-, так і на мікрорівні. Говорячи про інвестиційний капітал, науковці [1], [2] мають на увазі створений грошовий капітал, який є в розпорядженні суб'єктів ринку, і який у процесі інвестування набуває форми позичкового капіталу. Інвестиційні джерела складають всі види наявних грошових, майнових та інтелектуальних цінностей як вітчизняного, так і іноземного походження, що поступово матеріалізуються в новостворюваних факторах суспільного виробництва та інфраструктурі.

Хоча було проведено багато досліджень щодо сутності інвестиційного клімату, у наукових колах відсутній єдиний підхід до його трактування. Узагальнення поглядів сучасних вчених на розуміння поняття інвестиційного клімату свідчить про те, що існують різноманітні підходи до його визначення. (рис. 1.1) Враховуючи вищенаведені підходи до тлумачення поняття інвестиційного клімату, можна зробити висновок, що вони можуть відрізнятися між собою, але мають як спільні, так і відмінні характеристики. Деякі науковці вважають, що поняття «інвестиційний клімат» і «інвестиційна привабливість» є синонімами, проте ці терміни можуть мати неоднозначне трактування. Наприклад, для іноземного інвестора вони можуть бути абсолютно ідентичними, але для вітчизняних інвесторів інвестиційний клімат відображає більш широкий спектр факторів, що характеризують загальну ситуацію в країні або регіоні. З іншого боку, поняття інвестиційної привабливості може бути більш вживаним для оцінки конкретної галузі чи підприємства.

Бланк І. А.	це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають привабливість її для іноземних інвестора
Коваленко С. О.	це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему
Ланченко Є. О.	це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційні діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів
Головатюк В.	це сукупність факторів регіональної дії, що визначають можливості компаній і формують у них стимули для здійснення продуктивних інвестицій, створення робочих місць і розширення своєї діяльності

**Рис. 1.1. Погляди сучасних вчених на розуміння поняття
інвестиційного клімату**

Джерело: складено на основі: [3].

Наприклад, погані економічні умови, політична нестабільність та недостатня прозорість урядових рішень можуть впливати на інвестиційний клімат, роблячи регіон менш привабливим для інвестування. Такий клімат є передумовою для ефективного використання інвестицій і відображає готовність ринку до залучення капіталу[1].

Оцінка інвестиційного клімату заснована на взаємодії прибутку та ризику, що передбачається у майбутньому, оскільки інвестиції спрямовані на досягнення прибутку. Однак у практиці, при оцінці інвестиційного клімату, часто акцентується лише на ризиках, відмовляючись враховувати потенційний прибуток. Це створює одностороннє уявлення про інвестиційний клімат країни. Інвестиційний клімат суттєво впливається зовнішніми факторами, такими як соціальна та суспільно-політична ситуація у країні, стан законодавства щодо інвестицій. Він також залежить від стратегії розвитку регіону, включаючи механізми залучення та захисту інвесторів [4]. Важливо

враховувати, що розробка стратегій формування сприятливого інвестиційного клімату на регіональному рівні повинна відбуватися в контексті центральних тенденцій інвестиційної сфери країни та серйозного аналізу.

Рейтинги для першої категорії інвесторів відомі як інвестиційні рейтинги, тоді як для другої категорії вони називаються кредитними рейтингами. Ці рейтинги видаються спеціалізованими компаніями, відомими як рейтингові агентства, яких налічується приблизно дві сотні по всьому світу. Деякі з цих агентств діють на міжнародному рівні і відомі як міжнародні рейтингові агентства. Кредитні рейтинги надаються як великим компаніям, так і цілим країнам (їх називають суверенними рейтингами). Методи розрахунку кредитних рейтингів відрізняються від агентства до агентства, але загалом вони використовують подібні буквені комбінації від А до D або С [5]. Важливо зауважити, що кредитні рейтинги оцінюють лише ризик, а не відношення ризику до прибутку. Оці рейтинги відображають ризик дефолту держави (у разі випуску державних облігацій) або банкрутства компанії (у разі випуску облігацій компанії). Отже, вони не є показниками інвестиційного клімату, оскільки характеризують тільки один аспект інвестиційного середовища. Крім того, вони не завжди прогностичні, оскільки часто оцінюють поточну ситуацію, а не майбутнє. Інвестиційний рейтинг оцінює загальний ризик, який може зазнати інвестор, вкладаючи гроші у фінансові інструменти або проекти.

Рейтинги розраховуються за певною шкалою, де більше число вказує на вищу привабливість для інвестора. Ці системи рейтингів часто використовуються для порівняння інвестиційної привабливості країн або регіонів. Спеціалізовані рейтингові агентства, такі як Moody's, Standard and Poor's і Fitch Ratings, займаються розрахунком цих рейтингів. Ці агентства проводять аналіз ризиків і досліджують ймовірність дефолту економік різних країн. Серед суверенних інвестиційних рейтингів найвідомішим є рейтинг від агентства Business Environment Risk Intelligence (BERI). Цей індекс складається з оцінок сотень експертів і оновлюється три рази на рік для країн, прогнозуючи привабливість країн для інвестицій на різні періоди часу: в

поточний момент, на наступний рік, на п'ять майбутніх років і навіть на десятиліття вперед.

Рейтинг розраховується на основі думок п'ятдесяти фахівців, які групують кілька десятків показників у три індекси відповідно до ризиків для інвестицій. Ці індекси включають операційні або господарські ризики, політичні ризики, пов'язані зі стабільністю або нестабільністю країн, а також ризик вилучення доходу від інвестицій або капіталу іноземними інвесторами. Кожен з цих показників розраховується для кожної країни та групується в три компоненти субіндексу - операційний ризик, політичний ризик і ризик репатріації прибутку і капіталу. Ці компоненти разом утворюють остаточний рейтинг країни. Аналогічні методи використовуються іншими групами, такими як PRS Group і ICRG, для оцінки політичних та інвестиційних ризиків [3].

Інші рейтингові агентства, такі як Political Risk Services Group (PPS Group) та International Country Risk Guide (ICRG), також використовують схожі підходи для оцінки інвестиційного клімату. The Economist Intelligence Unit (EIU), що входить до групи The Economist, надає прогнози інвестиційного рейтингу для 60 країн, а A.T. Kearney випускає рейтинг прямих іноземних інвестицій, відомий як FDI Confidence Index. Наприклад, цей індекс показує, що США та Китай вважаються найбільш привабливими для прямих іноземних інвестицій, за результатами досліджень понад 300 експертів.

Однак жоден інвестиційний рейтинг не може враховувати всі аспекти інвестиційного клімату, зокрема неформальні відносини в бізнес-середовищі, які визначаються культурними відмінностями та приналежністю до різних цивілізацій.

Наприклад, іноземний підприємець може зіштовхнутися з труднощами в комерційному середовищі через різницю у неписаних традиціях і екологічних стандартах. Ця проблема не стільки зумовлена різницею у цивільному праві (яке в основному є схожим у більшості країн), скільки культурними відмінностями між країнами [6]. Для подолання цього культурного бар'єру

іноземним інвесторам потрібні відповідні стратегії ризик-менеджменту, а також активна політика приваблення іноземного капіталу, яка є типовою для швидко зростаючих економік, таких як Китай, яка має відмінність у культурному контексті порівняно з країнами Заходу.

Один із важливих викликів, що стоять перед слаборозвиненими країнами, - це негативний інвестиційний клімат. Часто регуляторна реформа виступає ключовим інструментом у подоланні цих перешкод. Крім того, існують некомерційні організації, які створені з метою поліпшення інвестиційного клімату та сприяння економічному розвитку в цих країнах. Деякі інвестори також готові приймати високий рівень ризику та нестабільності, пов'язаних з інвестуванням у не вигідному кліматі, вірячи у те, що цей високий ризик буде компенсований високими прибутками.

Розуміння та оцінка інвестиційного клімату країни або регіону важко через широкий спектр аспектів управління, які можуть бути застосовані різними способами. Існують різні типи управління, включаючи політичне управління (тип політичної системи, взаємовідносини між державою та суспільством), економічне управління (державні інституції, що регулюють економіку, конкуренцію, власність і права за контрактами) та корпоративне управління (національні та корпоративні закони та практики, права акціонерів, прозорість та стандарти бухгалтерського обліку). Складна ситуація виникає через те, що кожен аспект корпоративного управління може протистояти один одному, що ускладнює прийняття рішень про інвестиційний клімат в кожному конкретному випадку.

1.2. Інвестиційна діяльність: суб'єкти, об'єкти та класифікація

У 21 столітті спостерігається зростання значення міждержавного інвестиційного співробітництва в міжнародних відносинах. Це обумовлено зростанням економічної інтеграції на всіх рівнях розвитку економіки та зацікавленістю держав у залученні додаткових фінансових ресурсів з інших країн у вітчизняну економіку. Інвестиційна діяльність означає сукупність практичних дій з реалізації інвестицій, а інвесторами є особи, які здійснюють ці інвестиції. Іншими словами, інвестиційна діяльність полягає у вкладенні коштів у різні об'єкти з метою отримання прибутку або ефекту у майбутньому. Класифікація інвестиційної діяльності, розроблена на протязі десятиліть економічної практики та аналізів, відображає реальний стан інвестування в економіку з розвиненими ринковими відносинами. Дослідження змісту інвестицій дозволяють зрозуміти, що це складна та багатогранна категорія, яку неможливо охарактеризувати однією ознакою. Класифікація є першим кроком до розуміння різних груп явищ, які потрібно систематизувати перед їх подальшим використанням. Організаційно-правовий статус обмежує можливості інвестора та визначає доступні способи використання його майна, а кожна організаційно-правова форма має свої особливості.

Давайте розглянемо класифікацію основних правових форм інвестиційної діяльності:

Державна форма - коли власником капіталу виступає держава. Інвестиції здійснюються за рахунок коштів федерального бюджету або бюджетів інших рівнів, а також за рахунок позикових коштів або коштів позабюджетних фондів. Другий варіант реалізації державних вкладень полягає у здійсненні інвестицій у великі державні компанії за рахунок їх власних ресурсів.

Приватна форма - коли інвестиції здійснюються фізичними та юридичними особами, які проживають на території країни, де здійснюються інвестиції. Це найбільш поширена і перспективна форма інвестицій, оскільки

вона використовує індивідуальних інвесторів. Збільшення приватних інвестицій в країну сприяє підвищенню її інвестиційної привабливості та стимулює економічний розвиток. Інвесторами можуть бути населення, компанії, підприємства, комерційні та некомерційні організації, релігійні та громадські установи.

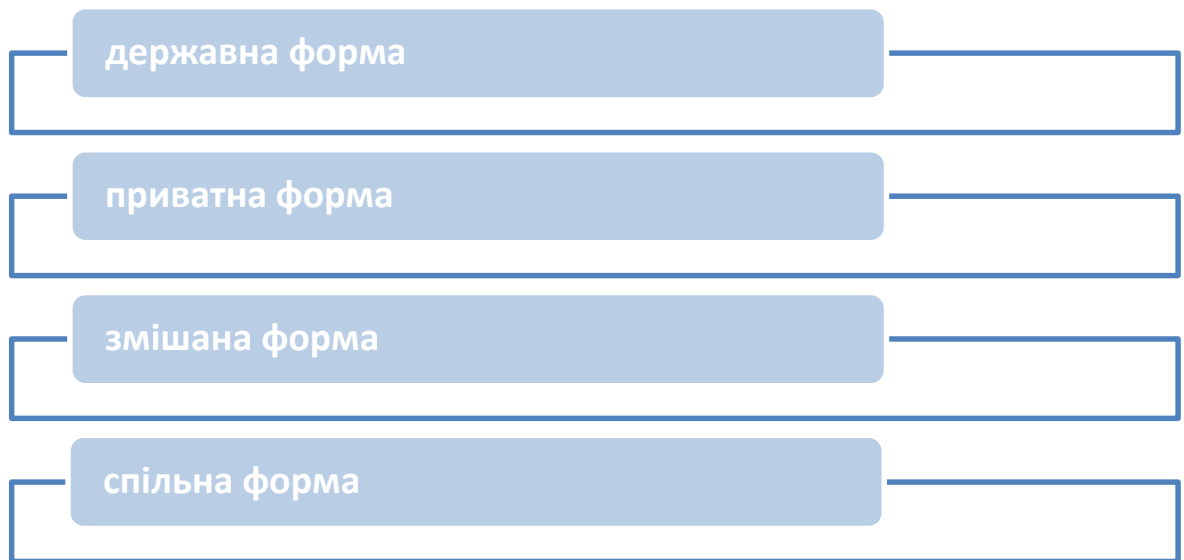

Рис.1.2 Класифікація правових форм інвестиційної діяльності

Джерело [7]

Змішана форма - коли інвестиційну діяльність здійснюють як державні, так і приватні компанії, як вітчизняні, так і іноземні. Ця форма доступна для будь-якого типу інвесторів.

Спільна форма діяльності в інвестиційній сфері полягає у співпраці державних компаній з великими приватними підприємствами та фондами на рівних правах та на основі укладених угод. Метою таких вкладень є досягнення вигоди для обох сторін [7]. Приватні інвестори, які беруть участь у таких проектах, можуть отримувати певні переваги від держави.

Однак форма інвестицій не залежить лише від організаційно-правової форми інвестора, а також від сектору чи галузі економіки, в якій здійснюються інвестиції, джерел формування інвестиційних ресурсів, терміну та кінцевого

об'єкта інвестицій. Реальний сектор економіки історично вважається одним з найпривабливіших напрямків вкладення коштів.

Прямі інвестиції сприяють економічному розвитку країни та збагаченню інвесторів. Такі інвестиції можуть приймати різні форми (рис. 1.2).

Інвестиційний процес передбачає наявність об'єктів і суб'єктів інвестиційної діяльності. Об'єкти інвестиційної діяльності охоплюють різноманітні активи, куди можуть бути вкладені інвестиції, такі як основні фонди, цінні папери, науково-технічна продукція, права на інтелектуальну власність тощо. Основними суб'єктами інвестиційної діяльності є інвестори, які мають намір вкласти кошти в інвестиційні об'єкти, та користувачі цих об'єктів, які використовують їх для досягнення своїх цілей.

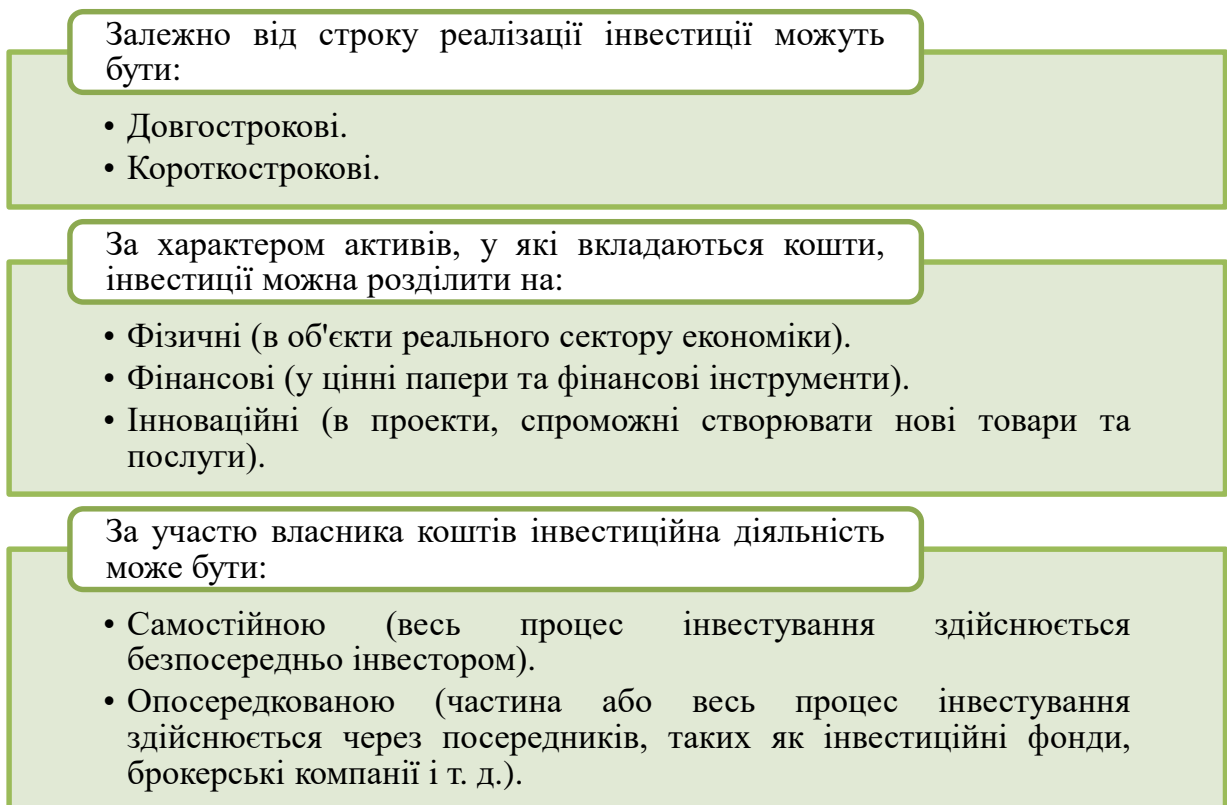

Рис. 1.3. Класифікація прямих інвестицій

Джерело: складено на основі: [8].

Інвестори відрізняються від інших учасників економічного процесу тим, що вони готові відкласти споживання своїх ресурсів на користь їхнього

використання у майбутньому з метою отримання прибутку. У ринковій економіці зазвичай сектор ділових фірм виступає як користувач інвестицій, а сектор домашніх господарств - як ошадник та постачальник капіталу. Інвестиційну діяльність можуть здійснювати різні учасники, такі як вкладники, покупці, кредитори, а також юридичні та фізичні особи, державні та муніципальні органи влади, іноземні держави, асоціації та міжнародні організації, що використовують інвестиційні об'єкти [9]. Учасники інвестиційної діяльності можуть виконувати різноманітні функції та поєднувати різні ролі в інвестиційному процесі.

Інвестиційна угода є основним механізмом формування відносин між різними суб'єктами інвестиційної діяльності. Інвестори виконують ряд важливих функцій у цьому процесі [10]:

- 1) Вони самостійно обирають об'єкти інвестування.
- 2) Визначають напрямок, обсяг та ефективність інвестицій.
- 3) Контролюють передбачуване використання інвестицій.
- 4) Інвестори мають рівні права на:
- 5) Здійснення інвестиційної діяльності у формі капітальних вкладень.
- 6) Володіння, використання та розпорядження результатами капітальних вкладень і самими об'єктами.
- 7) Передачу їх прав на здійснення капітальних вкладень третім особам за умови укладення договору.
- 8) Моніторинг використання коштів.
- 9) Поєднання власних та позикових коштів з фондами інших інвесторів.
- 10) Здійснення інших прав, передбачених угодою або договором.
- 11) Суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані:
- 12) Здійснювати інвестиційну діяльність відповідно до законодавства та міжнародних договорів.
- 13) Виконувати вимоги, що пред'являються державними органами.

14) Використовувати кошти, що спрямовуються на капітальні вкладення, за призначенням.

Інвестиції розглядаються з двоїстою природою: вони відображають величину невикористаного доходу для споживання та вкладення в об'єкти, що збільшують вартість капітального майна.

Інвестиції можна класифікувати за ресурсним аспектом, який включає грошові, матеріальні та майнові права та інші цінності. Незалежно від форми, ці інвестиційні ресурси є акумульованим доходом з метою накопичення, і їх основна мета полягає в отриманні вигоди. Ця "вигода" може бути матеріалізована або нематеріальна, що пояснюється характером інвестицій як довгострокових капітальних вкладень у різні об'єкти та програми з метою отримання доходу і соціального ефекту.

Таблиця 1.1.

Класифікація інвестицій

Класифікація	Типи та категорії інвестицій
За формою власності:	- Приватні інвестиції
	- Державні інвестиції
	- Змішані інвестиції
За об'єктом інвестування:	- Реальні інвестиції (в основний капітал, нерухомість, виробничі засоби)
	- Фінансові інвестиції (у цінні папери, валюти, банківські депозити)
За терміном інвестування:	- Короткострокові інвестиції (до одного року)
	- Середньострокові інвестиції (від одного до п'яти років)
	- Довгострокові інвестиції (понад п'ять років)
За регіоном інвестування:	- Внутрішні інвестиції (в межах країни)
	- Зовнішні інвестиції (в інші країни)
За характером участі в інвестуванні:	- Прямі інвестиції (інвестор безпосередньо контролює об'єкт інвестування)
	- Непрямі інвестиції (через посередників або фінансові інструменти)

За	- Комерційні інвестиції (для отримання прибутку)
метою інвестування:	- Некомерційні інвестиції (соціальні, екологічні проекти, благодійність)

Джерело: сформовано автором на основі[11]

Отже, очевидно, що інвестиції мають не лише економічні цілі, але й можуть призвести до позитивних соціальних наслідків. Інвестиційна діяльність підприємства часто плутається з інвестиційним процесом, хоча сутність цих понять відрізняється. Тому важливо розглядати інвестиційний процес як послідовність змін у капіталі внаслідок інвестицій, а інвестиційну діяльність - як процес розробки та реалізації інвестиційних рішень, спрямованих на відновлення, збереження та збільшення вартості капіталу.

Таблиця 1.2

Принципи інвестиційної діяльності

Принцип	Тлумачення
Системний принцип	необхідно враховувати результати інвестиційного процесу для соціально-економічної системи в цілому, а також внутрішні та зовнішні ефекти після здійснення інвестиційної діяльності.
Принцип комплексності	потрібно проводити комплексний аналіз вихідних даних інвестиційного процесу та оцінювати очікувану ефективність різних варіантів інвестиційної діяльності.
Принцип дії	виявляється у необхідності ретельного обґрунтування використання конкретних інвестиційних ресурсів, урахування внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на інвестиційну середу, формування оцінок і висновків на підставі повної і достовірної інформації з прийнятним рівнем точності і можливих коливань.
Принцип адаптації	виявляється у необхідності організації та функціонування інвестиційної діяльності таким

	чином, щоб система могла адаптуватися до впливу факторів без значних втрат у часі та ресурсах.
--	--

Джерело сформоване автором на підставі[12]

Інвестиції, використані підприємствами, можуть мати дві форми: реальні та фінансові. Реальні інвестиції включають в себе вкладення у основні та оборотні кошти для створення нового або відновлення існуючого капіталу. Фінансові інвестиції здійснюються через вкладення коштів у фінансові інструменти, такі як цінні папери та інші. Інвестиційна діяльність може бути спрямована на досягнення формальних та реальних цілей.

У цьому контексті, реальні цілі визначаються на основі досягнення формальних цілей. Формальними цілями інвестиційної діяльності підприємства можуть бути: збільшення прибутку (доходу), розширення масштабів виробництва, вирішення соціальних та екологічних проблем і т. д. Зокрема, реальні цілі визначають конкретні показники, досягнення яких становить мету інвестиційної діяльності підприємства.

Узагальнено, інвестиційна діяльність повинна проводитися відповідно до інвестиційної стратегії підприємства, розробка та впровадження якої варто вести за певною послідовністю етапів (рис. 1.4).

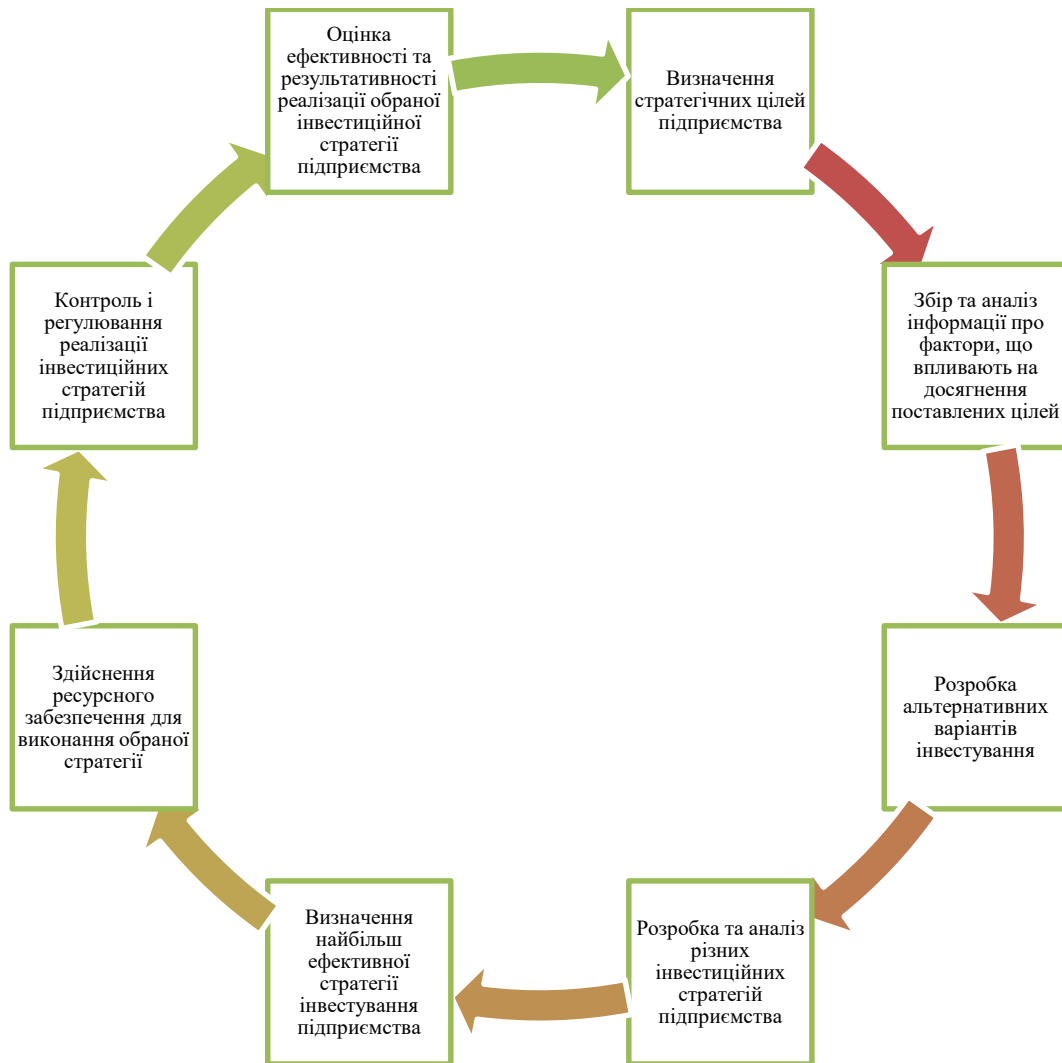

Рис. 1.4. Етапи здійснення інвестиційної діяльності в інвестиційній стратегії підприємства

Джерело: складено на основі: [13].

Отже, інвестиційна діяльність підприємств можна описати як процес розробки та впровадження інвестиційних рішень, спрямованих на відновлення, збереження та збільшення вартості капіталу. Ці процеси мають дотримуватися принципів системності, адаптації, обґрунтованості, комплексності та інших. Крім того, вони повинні нерозривно пов'язуватися з інвестиційною стратегією підприємства.

1.3. Фактори впливу на залучення іноземних інвестицій

При розгляді будь-якої країни з ринковою економікою можна відзначити різноманітні аспекти її життя, а також безліч показників, які впливають на враження про її добробут, рівень розвитку і якість життя. Одним з найважливіших критеріїв є рівень інвестиційної привабливості. Цей показник оцінюється за декількома ключовими факторами, від яких безпосередньо залежить притік капіталу в країну та її потенційні можливості для розвитку. Ці фактори базуються на різних показниках життя країни. Інвестиції є одним з найважливіших елементів, який формує основу економіки і добробуту держави, сприяючи розвитку виробництва, підприємництва та бізнесу. Основними критеріями і показниками, які впливають на інвестиційний рейтинг країни, визначаються фінансовим станом країни, її економічними та соціальними показниками, а також політичною ситуацією в країні [14, с. 27]. Розрахунки і оцінки враховують платоспроможність країни, рівень зовнішнього та внутрішнього боргу, стабільність національної валюти, рівень експорту та імпорту, обсяг золотовалютних резервів, інфляційні показники, фінансовий стан бюджету тощо.

Оцінка інвестиційної привабливості країни відображається у рівні потоків капіталу, прямих інвестицій, портфельних інвестицій, переселенців, ліцензій та високих технологій, що входять до або виходять з країни. Це поняття визначається кількома ключовими факторами, які впливають на переваги, які має інвестор при виборі регіону для інвестування. Таким чином, інвестиційна привабливість регіону визначається [15, с. 15]:

- Інвестиційним потенціалом, що ґрунтується на ресурсних факторах, які мають статистично значущий позитивний зв'язок із зростанням інвестиційної активності.

- Інвестиційними ризиками, що включають політичні, соціально-економічні та екологічні фактори, які можуть впливати на інвестиційну активність негативно.

- Інвестиційною активністю, яка оцінюється як середнє значення обсягу інвестицій на душу населення регіону та темпу їх зміни, включаючи як приватні, так і публічні інвестиції.

- Інвестиційним кліматом, що враховує загальну інвестиційну привабливість регіону, у тому числі комерційні ризики, інвестиційний потенціал та інвестиційну активність.

Оцінка інвестиційної привабливості країни також враховує різноманітні чинники, включаючи стабільність політичної системи, систему оподаткування, нормативно-правову базу, рівень ризиків, внутрішній ринок, фінансовий суверенітет, курс національної валюти, розвиненість інфраструктури, наявність сировинної бази та інші фактори. Оцінюючи інвестиційну привабливість країни, важливо також враховувати основні макроекономічні показники інвестиційного клімату.

Багато досліджень розглядають чутливість прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до рівня оподаткування. Середньо, за даними цих досліджень, кожне збільшення податків на один відсоток призводить до зменшення ПІІ на 3,7%. Однак конкретні зміни можуть варіюватися від 0% до 5%, залежно від країни та галузі [7, с. 22]. Останні наукові висновки також показують, що ПІІ стають все більш чутливими до оподаткування, оскільки капітал стає більш мобільним, а неподаткові бар'єри для його руху зменшуються. Ці дослідження є корисними при розрахунку довгострокового впливу реформ податку на прибуток корпорацій на прямі іноземні інвестиції. Деякі країни використовують тимчасові податкові пільги для певних секторів або видів діяльності, щоб залучити інвестиції, замість загального зниження податків. Важливо зазначити, що хоча оподаткування прибутку є важливим фактором, вирішення про інвестування за кордон залежить переважно від вигідності проекту з довгострокової перспективи для компаній.

Крім того, важливо враховувати значення податку на заробітну плату та інших не зв'язаних з прибутком податків для інвесторів, а також дружність податкового адміністрування, визначеність, передбачуваність і послідовність податкових правил - ці фактори мають значний вплив, схожий на податок на прибуток. Дослідження показують, що низьке податкове навантаження не компенсує відсутність привабливого бізнес-клімату в цілому для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) [8, с. 34].

Країни з високим податком на прибуток, але з розвиненою інфраструктурою та бізнес-середовищем, що приваблює, часто перемагають в конкурентній боротьбі за інвестиції над країнами з низькими податками, але менш привабливим бізнес-середовищем. Наприклад, країни з великим внутрішнім ринком можуть залучати значні ПІІ навіть за наявності відносно високого податку на прибуток. Таким чином, при розробці політики залучення ПІІ необхідно ретельно враховувати всі аспекти, включаючи можливість надання податкових стимулів іноземним інвесторам, але також враховувати макроекономічну політику, створення сприятливого бізнес-клімату в різних секторах та інші фактори.[16]

Ще однією ключовою сферою є політика обмінного курсу і її привабливість для прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Деякі економісти стверджують, що девальвація валюти по відношенню до країн основних інвесторів може знизити витрати на виробництво і сприяти припливу ПІІ, особливо в експортоорієнтованих секторах. Проте існують докази того, що зміцнення валюти також може стимулювати ПІІ, оскільки сприяє репатріації прибутку в іноземній валюті. З макроекономічної перспективи найбільш ефективною є політика, спрямована на забезпечення стабільності обмінного курсу. [17]

Взагалі, економісти згодні, що цей фактор має серйозний вплив на рішення про інвестування лише в разі значних коливань курсу. Зараз існують кілька способів залучення іноземних інвестицій, включаючи купівлю місцевих організацій, створення закордонних філій або спільних підприємств. Сучасні

тенденції свідчать про зростання інтересу до прямих іноземних інвестицій вже на придбання діючих підприємств у розвинених економіках, замість будівництва нових.

Отже, інвестиційна діяльність - це набір практичних заходів, спрямованих на розміщення капіталу з метою отримання прибутку. Особи, які здійснюють інвестиції, відомі як інвестори. Однією з найбільш привабливих цілей інвестування є реальний сектор економіки, який може сприяти розвитку економіки країни та збагаченню інвесторів. Інвестиційна діяльність може приймати різні форми, такі як інвестиції в модернізацію та реконструкцію виробництва, створення нових об'єктів основного фонду або розширення виробництва. Вона також може бути класифікована за тривалістю реалізації, наприклад, на довгострокові та короткострокові інвестиції, а також за активом, який інвестується, такими як реальні інвестиції в об'єкти реального сектора економіки, фінансові вкладення в цінні папери та інші фінансові інструменти, або інноваційні інвестиції у проекти, спроможні створювати нові товари і послуги.[18]

Суб'єктами інвестиційної діяльності є різноманітні об'єкти, в які здійснюються інвестиції. Ці об'єкти можуть включати нові або модернізовані основні засоби та оборотний капітал у різних галузях економіки, цінні папери, грошові вклади, науково-технічну продукцію, права власності та інтелектуальну власність, ноу-хау та інші майнові об'єкти. Інвестиційний клімат створює передумови для залучення інвестицій. У широкому розумінні це відноситься як до іноземного, так і до внутрішнього капіталу, в той час як у вузькому сенсі визначається як умови для привернення іноземного капіталу.

Оцінка інвестиційної привабливості країни також враховує різноманітні чинники, включаючи стабільність політичної системи, систему оподаткування, нормативно-правову базу, рівень ризиків, внутрішній ринок, фінансовий суверенітет, курс національної валюти, розвиненість інфраструктури, наявність сировинної бази та інші фактори. Оцінюючи

інвестиційну привабливість країни, важливо також враховувати основні макроекономічні показники інвестиційного клімату.

Інвестиційний клімат в основному формується економічними умовами, але також відображає важливі політичні, соціальні та культурні аспекти, такі як загроза конфлікту, страйки, культурні особливості, корупція та інше. Фактори, що впливають на інвестиційний клімат та його привабливість, включають політичні, економічні, правові, соціальні та інші умови, які визначають умови інвестиційної діяльності та ризики в регіоні.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1. Порівняльний аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України та країн світу

Україна, як і більшість країн світу, має стратегічний інтерес у залученні іноземних інвестицій, як фінансових, так і технологічних, а також управлінського досвіду. Для цього правове регулювання іноземних інвестицій має забезпечувати стабільність умов праці для іноземних інвесторів та дотримання міжнародних правових норм у сфері інвестиційного співробітництва.

Аналіз потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) між Україною та країнами Європейського Союзу протягом періоду з 2018 по 2020 рік дозволяє детально вивчити цю динаміку. Рис. 2.1 містить інформацію про обсяг та напрямки ПІІ в Україну з країн ЄС.

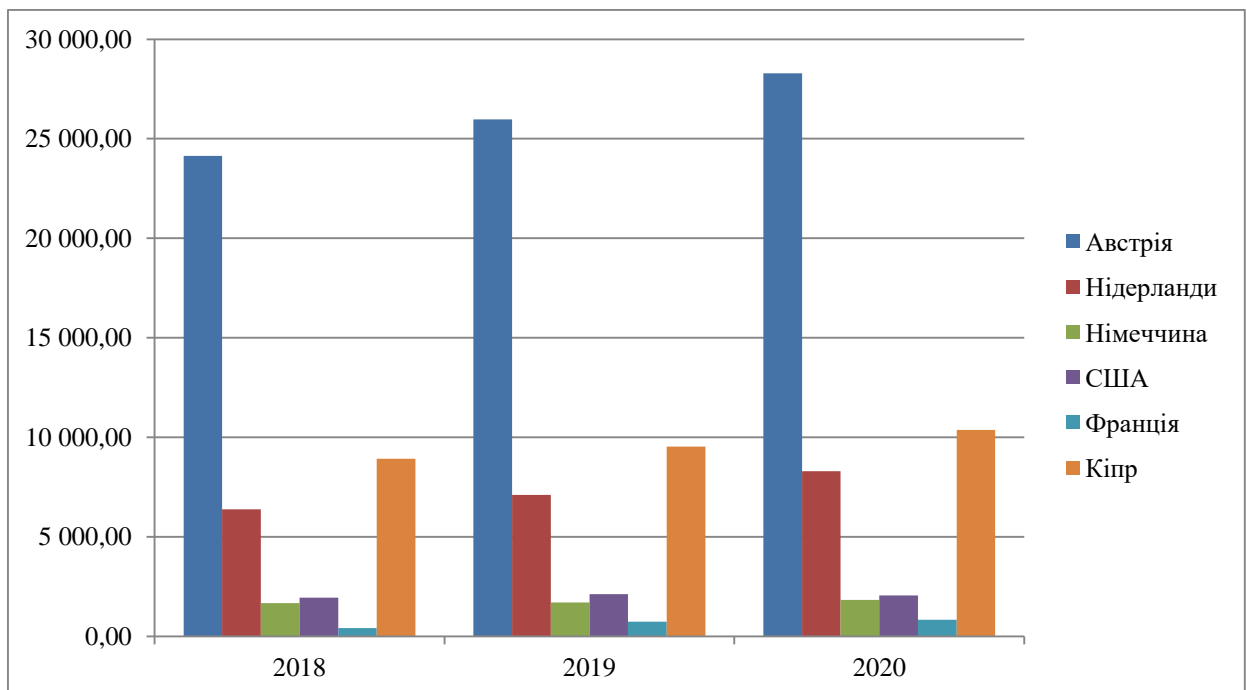

Рис. 2.1. Динаміка потоків прямих іноземних інвестицій (ПІІ) між Україною та країнами Європейського Союзу (2018 по 2020 рік)

Джерело [19]

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) показує різке зниження їх обсягів з 2018 року, що призвело до зменшення на 42,7% за два роки. Географічна структура цих інвестицій вказує на те, що найбільша частина з них спрямовується в офшорну країну Кіпр. Проте, з 2019 по 2020 рік спостерігається зростання ПІІ із країн Європейського Союзу.

Докладний аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій з України за період з 2010 по 2020 рік показує, що основна частина капіталу виходить з країни, переважно в офшорну країну ЄС (переважно в Кіпр).

Давайте проаналізуємо тенденцію прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з України за період з 2018 по 2020 рік. Для цього розглянемо дані, представлені у вигляді на рис. 2.2.

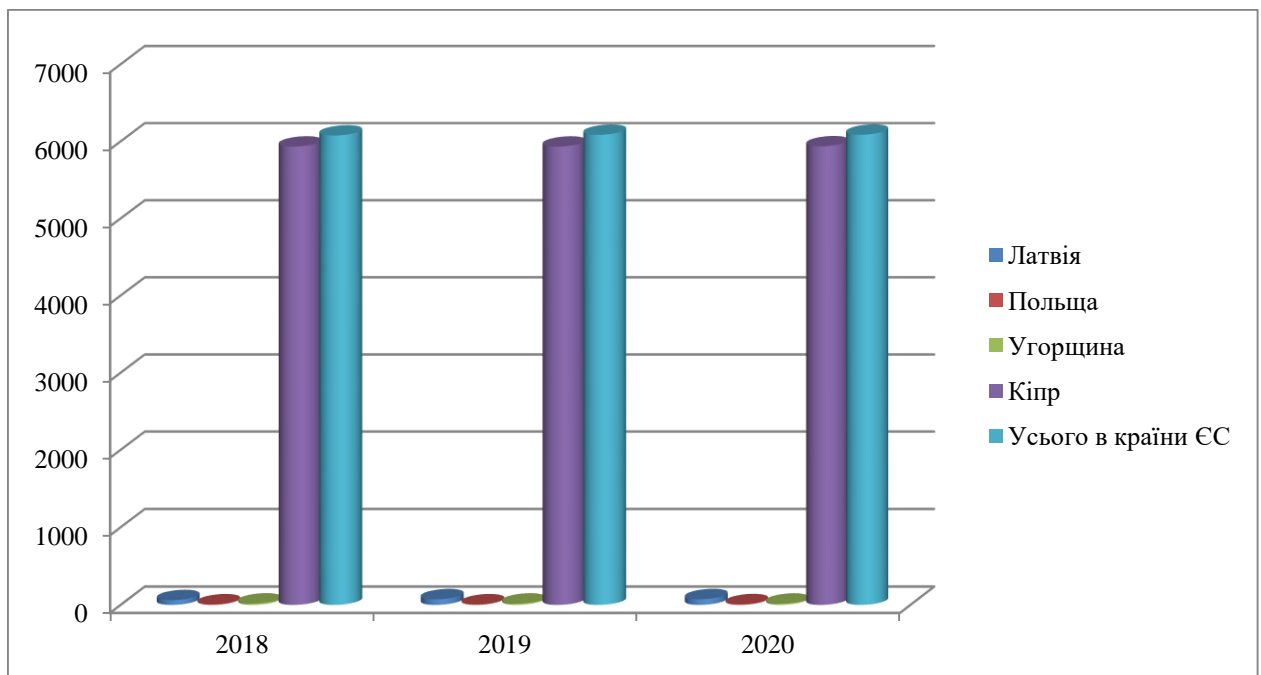

Рис. 2.2. Тенденція прямих іноземних інвестицій з України за період з 2018 по 2020 рік

Джерело[19]

Аналізуючи інформацію, наведену на рисунку 2.2, можна зробити висновок, що відтік капіталу з України переважно спрямовується в офшорні країни Європейського Союзу, зокрема в Кіпр.

На сьогоднішній день світова економіка все більше стає глобалізованою, що відкриває нові можливості для країн залучити іноземні інвестиції та впровадити нові технології. Однак для України, яка переживає економічну кризу, цей процес ускладнений. Інвестиційний клімат в Україні обтяжений політичною та економічною нестабільністю, частими змінами законодавства, повільною приватизацією та нерозв'язаністю питань власності на землю.

Протягом періоду незалежності України спостерігається певний прогрес у залученні іноземних інвестицій, але країна зіштовхується з викликами системного переходу. Стратегічною метою зовнішньоекономічної політики України повинно бути максимізування позитивних ефектів від приваблення прямих іноземних інвестицій. Ускладнена ситуація в українській економіці частково обумовлена її залежністю від зовнішнього середовища та наслідками світової фінансової кризи з початку 2000-х років [4, с. 26].

В Україні вже майже сформовані інституційні основи для залучення іноземних інвестицій, але інвестиційний напрямок, який іноді не відповідає національним інтересам країни. Однак за останні роки відбулося багато покращень, зокрема, підвищення зручності ведення бізнесу та підтримка співпраці інвесторів з державою.

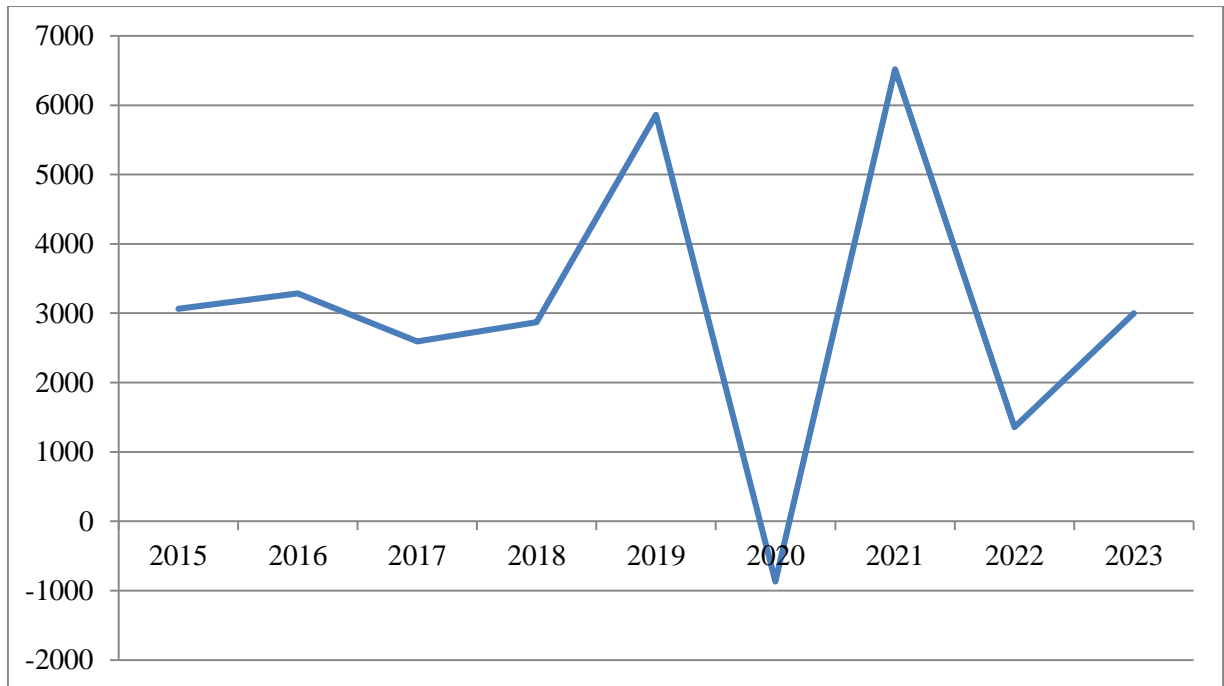
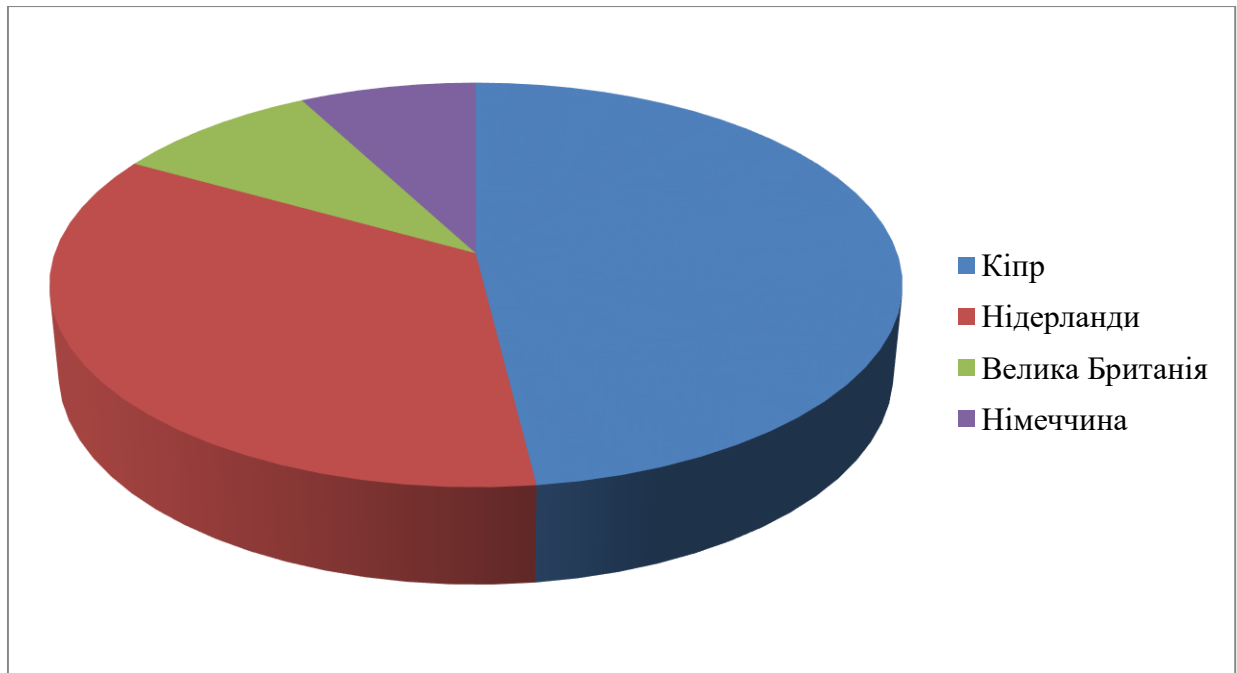

Рис. 2.3. Динаміка ПІ в Україну за 2016-2023 рр., млн. дол.

Джерело [20]

Аналізуючи графік 2.3, можна відзначити, що протягом періоду 2015-2019 рр. інвестиції мали тенденцію до зростання, досягаючи піку у 2019 році (5,8602млн. дол.). У 2020 році спостерігається різкий спад інвестицій, що, ймовірно, пов'язано з пандемією COVID-19 та пов'язаними з нею економічними наслідками.

Після значного падіння у 2020 році інвестиції відновилися у 2021 до \$6,518, що значно більше порівняно з попередніми роками. У 2022 році спостерігається ще один різкий спад, який пов'язаний з початком війни в Україні в лютому 2022 року. 2023 рік – інвестиції знову зростають, що може свідчити про певне відновлення економічної діяльності та зусиль по відновленню країни.

**Рис. 2.4. Динаміка прямих інвестицій в Україну по країнах світу,
млн.. дол.**

Джерело [19]

За даними Національного банку України, найбільшим іноземним інвестором в Україні є Кіпр, де зареєстровані компанії вклали в Україну 16.722 мільярда доларів(табл.2.1.). На другому місці розташувалися Нідерланди (\$10,011 млрд.), на третьому – Швейцарія (\$3,380 млрд.). США займає дев'яте місце(938 мільйонів доларів), випереджаючи Польщу (881 мільйонів доларів) і. Європейському Союзу належить дві третини інвестицій, що становить 37,386 млрд. доларів США [14, с. 33].

Накопичені інвестиції станом на 31.03.21

<i>Рейтинг</i>	Країна	млн доларів
1	Кіпр	16 722
2	Нідерланди	10 011
3	Швейцарія	3 380
4	Німеччина	2 634
5	Австрія	1 733
6	Люксембург	1 126
7	Франція	1 066
8	США	938
9	Польща	881
10	Туреччина	571
11	Британські Вінгірські Острови	553
12	Швеція	533
13	Угорщина	429
14	Данія	339
15	Італія	335
16	Сінгапур	322
	Усього	51 785
	Країни ЄС	37 386

Джерело: складено автором на підставі [19;22]

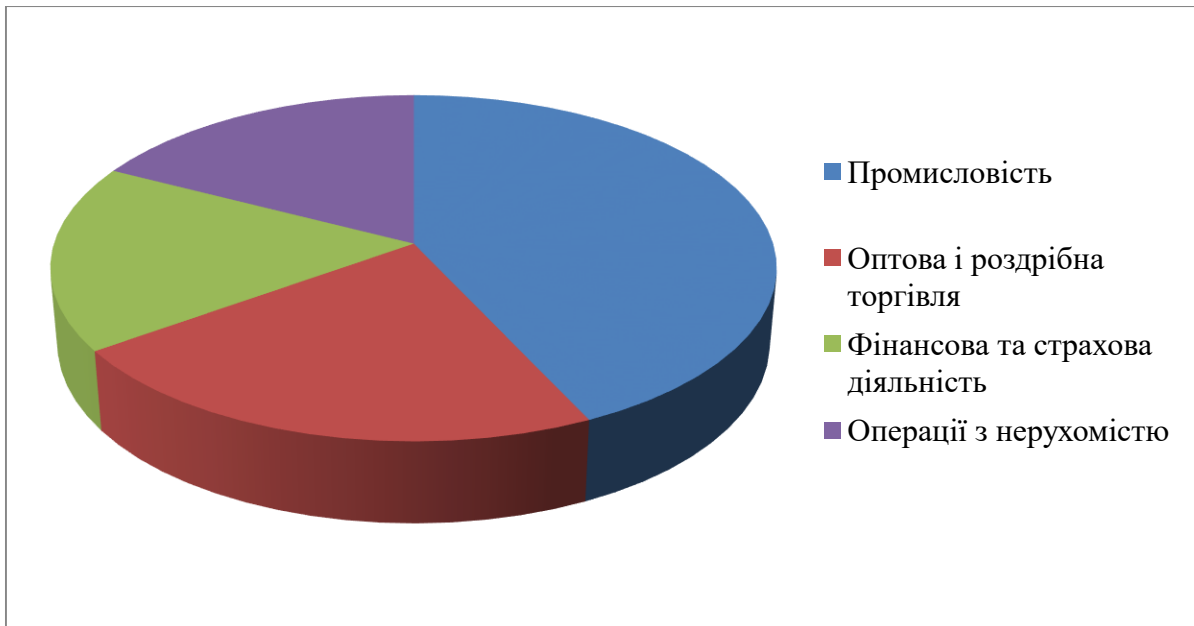

Рис. 2.5. Прямі іноземні інвестиції за видами діяльності станом на 2020 рік

Джерело [22]

Аналіз секторів показує, що понад 37% доходів DL отримують з галузі. Лідерами за залученням прямих іноземних інвестицій у 2020 році є оптова та роздрібна торгівля (19%), сфера нерухомості (15%), фінансова та страхова діяльність (15%), інформаційно-телекомунікаційна сфера (7%) та професійна, науково-технічна діяльність (7%).

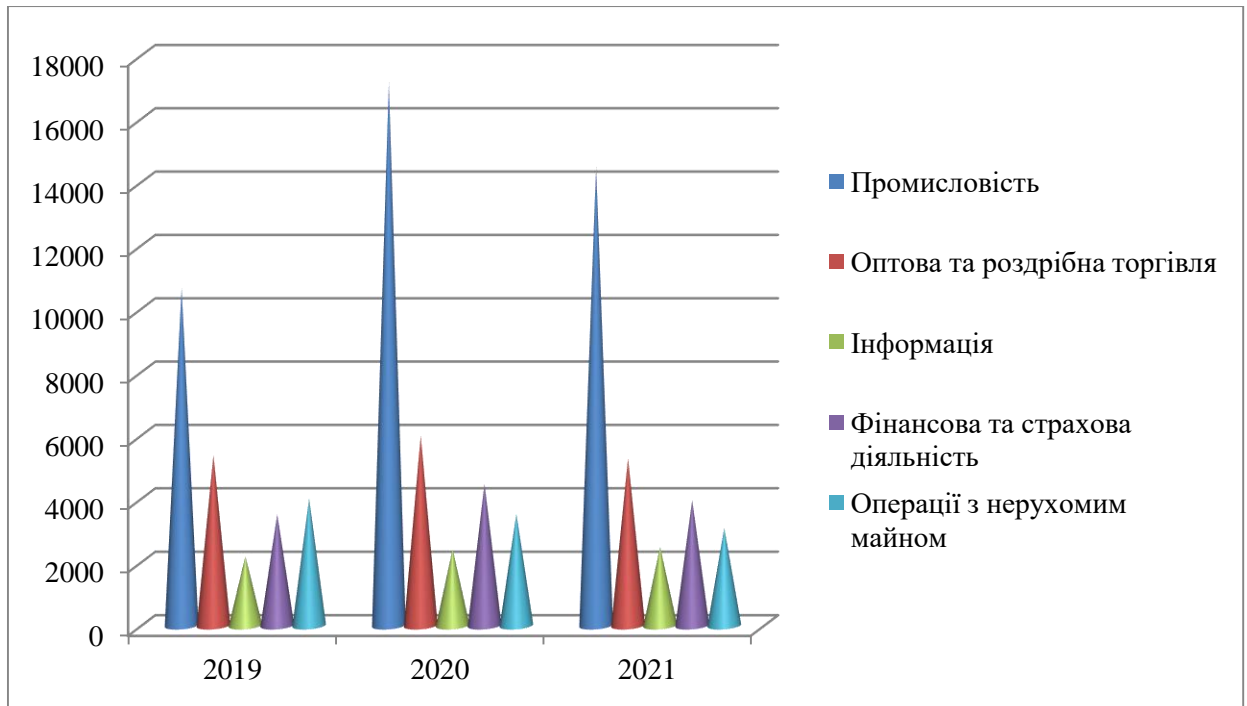

Рис. 2.6. Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності (2019-2021 рр.)

Джерело [19]

Найбільшу питому вагу у розрізі інвестицій за видами економічної діяльності мають інвестиції в промисловість, що складає 42,7%. На другому місці інвестиції в оптову та роздрібну торгівлю та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів з питомою вагою 15,5%. Проте деякі види діяльності не отримують інвестицій протягом кількох років, такі як державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування та надання інших видів послуг.

Рис. 2.7. Аналіз регресії залежності експорту від ПП

Рис. 2.8. Аналіз регресії залежності імпорту від ПІІ

Щодо залежності експорту та імпорту від прямих іноземних інвестицій за період з 2018 по 2020 роки, зв'язок між імпортом та прямими іноземними інвестиціями є прямим та високим.

За коефіцієнтом детермінації видно, що зі зростанням прямих іноземних інвестицій на 1 долар США, експорт також зростає на 0,559 долара США. Це свідчить про сильну залежність експорту та імпорту України від прямих іноземних інвестицій в економіку країни [8, с. 40].

Аналіз міжнародних рейтингів, які відображають макроекономічну стабільність, показує, що Україна відстає від інших країн. В порівнянні з 6 країнами регіону, де спостерігається абсолютна макроекономічна стабільність, Україна знаходиться на одному з останніх місць у світі. Щодо фінансової стійкості, ситуація трохи краща, але значення все ще далеко від порівняльних країн. Необхідно відзначити, що розмір боргу та дефіцит самі по собі можуть бути значними, проте питання щодо ефективного використання боргу залишається важливим для України.

2.2. Структурний аналіз інвестиційної діяльності України

Покращення умов для залучення інвестицій, загальне зменшення ризиків інвестування в Україну та стимулювання розвитку секторів економіки можуть забезпечити високу привабливість для інвесторів. Україна може повністю реалізувати свій потенціал і стати бажаним місцем для розміщення капіталу для інвесторів з усього світу. Залучення інвестицій в економіку сприятиме розвитку секторів та забезпечить значне зростання обсягів виробництва та перехід до виробництва товарів з високою доданою вартістю.

Аналіз показує, що українська торгівля має тенденцію до товарів та послуг з фактично нульовими порівняльними перевагами, а середньорічні темпи зростання на рівні 2-4%. Найкращі переваги демонструє сфера інформаційно-комунікаційних технологій з темпами зростання близько 8% щорічно. Аграрний сектор і харчова промисловість мають високі порівняльні переваги, але з низькими темпами зростання на світовому ринку, приблизно 3,5% щорічно [23, с. 24]. Споживчі товари металургійної спрямованості також є значною частиною торгівлі, проте через низький рівень переробки товарів після виробництва цей сегмент має незначні порівняльні переваги з відносно низькими темпами зростання. Найнижчі показники має видобувна промисловість з майже нульовими порівняльними перевагами і мінімальними темпами зростання галузі. Сегмент машинобудування з темпами зростання на рівні 3-3,5% має негативні показники порівняльних переваг.

Нажаль, Україна залишається країною з невизначеними інституціями та майбутнім для міжнародних корпорацій. За глобальним індексом інвестиційної привабливості країн у 2013 році вона посідала 117 місце серед 191 країни. У 2020 році Україна вже зайняла 64 місце серед 190 країн. Тим часом, економіки країн, які порівнюються вище, забезпечують стале економічне зростання завдяки залученню іноземного капіталу. Проте розвиток вітчизняної економіки стримується низьким рівнем інвестицій.

Рівень прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на душу населення у 2019 році був від 7 до 14 разів менший, ніж у сусідніх країнах або країнах з подібним рівнем економічного розвитку. Україна конкурує за залучення інвестицій з іншими державами, адже інвестори порівнюють їх за ризиковістю та їх доходністю. Якщо доходність залежить від конкретного проекту і може бути підвищена за рахунок стимулювання розвитку секторів економіки, то ризики в Україні залишаються стабільно високими через слабку судову систему, непослідовне регулювання та значний вплив тіньової економіки [24, с. 11].

Ризиковість інвестицій відображають кредитні рейтинги, зокрема S&P Global Ratings. Україна має рейтинг "B", що є найнижчим серед країн регіону. Таким чином, Україні фактично потрібно конкурувати за капітал з країнами Центральної Африки. Для підвищення кредитних рейтингів необхідно забезпечити стабільність фіскальної та монетарної політики держави, зменшити бюджетне навантаження на економіку, забезпечити стійкість банків і прозорість інститутів. Індекс інвестиційної свободи - ще один показник, який відображає рівень інвестиційної привабливості (елемент Індексу економічної свободи).

За рейтингом інвестиційної свободи Україна знаходиться далеко від своїх конкурентів, на 151 місці в світі.

Наявність значних обмежень у сфері прав власності на землю, інвестиційні обмеження за галузями, валютний контроль, капітальний контроль і т. д. робить Україну однією з найменш привабливих країн для інвестування не лише у регіоні, а й у світі. Для привернення інвесторів до України було введено ряд законодавчих стимулів, таких як зелений тариф, дозвіл на експлуатацію платної сировини, пільги для ІТ-фахівців і таке інше. Економіка України поступово лібералізується і пропонує одні з найвигідніших умов для інвестування. Найбільш швидкозростаючими галузями останніх років і, отже, найбільш привабливими для інвесторів є інформаційні технології (ІТ), промисловість, сільське господарство, автомобільна промисловість, переробка та відновлювані джерела енергії [3, с. 10].

У багатьох регіонах України вже є відповідна інфраструктура, і Україна була і залишається привабливою для зарубіжних інвестицій. Однак, існує значна кількість проблем, які уповільнюють швидкий ріст прямих іноземних інвестицій в Україну. Проблеми прямих іноземних інвестицій в Україну можуть бути такими (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Проблеми прямого іноземного інвестування

Джерело: сформовано автором на підставі [25]

Причин падіння притоку інвестицій в Україну дуже багато. Інвесторів турбує висока корупція, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків та військовий конфлікт між Україною і Росією. Водночас, незважаючи на те, що українські політики говорять про успішні реформи, бачимо, що ці реформи уповільнюються. Україна, розташована в самому центрі європейського ринку, і маючи достатньо низькі витрати порівняно з розвиненими європейськими країнами,

а також кваліфіковану та освічену робочу силу, може стати ідеальним місцем для інвестицій.

За оцінками експертів як з України, так і з-за кордону, інвестиційний клімат в Україні залишається важким. Чинники, які впливають на це, включають високий рівень корупції, недосконале законодавство в сфері інвестицій, невизначеність у праві власності, негативний інвестиційний імідж, недостатність механізмів захисту прав інвесторів, а також недостатню гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами. Інвестиційні процеси в Україні характеризуються суперечливими тенденціями.

Для більш об'єктивного аналізу причин цього низького рівня інвестиційної активності іноземних інвесторів, варто звернути увагу на індекс інвестиційної привабливості, який розраховується на основі опитування керівників великих міжнародних та українських компаній. Наприклад, індекс інвестиційної привабливості, проведений Асоціацією європейського бізнесу (ЕВА) у 2017 році, показав негативний показник у розмірі -3,15 балів за 5-бальною шкалою, що є важливим сигналом для подальших удосконалень.

2.3. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну

Сучасна ситуація з інвестиційним кліматом в Україні значно збільшилася політичними діями уряду та правовими аспектами, такими як удосконалення внутрішньої правової бази, оподаткування та вирішення господарських спорів. Інвестори дуже чутливі до рівня ризику, що включає різноманітні показники. Сьогодні українська економіка стикається з проблемами, які створили негативне сприйняття середовища для інвестицій. Ключовим фактором для покращення цієї ситуації є підвищення гнучкості та стійкості правової системи України.

На основі українських спостережень і очевидно, що правове поле потребує модернізації, враховуючи поточний стан справ і існуючі виклики. Інвестиційна політика повинна бути не просто частиною економічної стратегії, але й відобразитися у правових реформах, які також необхідно провести.

Також Україна стикається з викликами щодо залучення інвестицій. До них відносяться геополітична нестабільність, корупція, недостатньо врегульована податкова система, нестабільна економіка й бюрократичні перешкоди(табл.2.1.)

Так, геополітична нестабільність може створити невпевненість для інвесторів і змусити їх бути обережними під час інвестування. Корупція існує на різних рівнях українського суспільства та всередині владних структур, становлячи серйозну перешкоду для іноземних інвесторів, оскільки збільшує ризики та витрати на ведення бізнесу.

Податкова система не повністю врегульована, що призводить до податкової невизначеності та створює додатковий адміністративний та фінансовий тягар для бізнесу. Розвитку інвестиційної діяльності в Україні також заважає нестабільність економічного середовища та бюрократичні перепони.

Виклики, з якими сьогодні стикається Україна щодо залучення інвестицій в економіку, вимагають виваженої стратегії та системних реформ для їх подолання, реалізація яких є важливим кроком для того, щоб створити сприятливе інвестиційне середовище.

Виклики, що стоять перед Україною під час залучення інвестицій

Виклик	Стратегія подолання
Геополітична нестабільність	Геополітичні конфлікти й напруженість можуть створювати невизначеність та ризики для інвесторів. Дипломатичні зусилля і міжнародні угоди допомагають зменшити геополітичні ризики та забезпечити стабільність.
Корупція	Високий рівень корупції може відлякати інвесторів і створити додаткові ризики для їхніх інвестицій. Ефективні антикорупційні заходи та механізми контролю знижують рівень корупції та створюють сприятливі умови для інвестицій.
Недостатньо врегульована податкова система	Складна податкова система може стати навантаженням. Що стосується компаній, то це впливає на прийняття рішень інвесторами. Спрощення податкової системи, зниження податкових ставок і введення прозорих правил можуть зробити Україну більш привабливою для інвестицій.
Нестабільна економічна система як складова світової економіки	Зміни на світовому споживчому ринку можуть вплинути на попит на українські експортні товари, особливо після закінчення війни. Диверсифікація економіки і розширення ринку збуту знизять залежність від світового попиту.
Бюрократичні перешкоди	Складна бюрократія і тривалий процес отримання дозволів можуть відкладати реалізацію інвестиційних проектів. Спрощення адміністративних процедур та прискорення видачі дозволів сприятимуть полегшенню інвестиційного процесу.

Джерело: сформовано автором на основі[11]

Бажання України стати конкурентоспроможною європейською країною вимагає пошуку джерел, що забезпечать її зростання як економічно привабливої та соціально зорієнтованої держави. Інвестиції виступають одним із головних інструментів для досягнення цієї мети, привабливих як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів, тому необхідна їхня регуляція як на національному, так і на міжнародному рівнях [26,с. 10]. Проте, курс, обраний урядом України з метою стимулювання ініціативи інвесторів та

сприяння процвітанню країни, реалізується досить повільно, і він ще не викликає довіри. У цей час популярність отримують двосторонні угоди про захист та сприяння інвестиціям, наприклад, між Україною та Японією, Нідерландами, Австрією, Росією, Великобританією та іншими країнами.

Дані угоди спрямовані на розроблення механізму інвестування, з особливим акцентом на вирішенні можливих конфліктів між інвесторами та державою. Згідно з законодавством, держава може реквізувати іноземні інвестиції лише у випадках, передбачених законом, наприклад, при стихійних лихах чи аваріях, і таке рішення приймається Кабінетом Міністрів. Компенсація, виплачена в таких випадках, повинна відповідати розміру інвестованих коштів та бути адекватною і ефективною.

Україна стоїть на чолі серед країн СНД за кількістю інвестиційних спорів, що негативно впливає на її репутацію як потенційної країни для інвестування. Інвестиційний клімат України відтворює ситуацію, коли не забезпечується необхідний рівень державних гарантій для захисту як внутрішніх, так і зарубіжних інвесторів. Інвестори повинні самостійно, або з допомогою фахівців, розглядати всі можливі варіанти для максимального захисту своїх інвестицій, включаючи вибір сфери інвестування та укладення контрактів [7,с. 33].

Створення певної практики в цій сфері буде корисним для інвесторів, сприяючи залученню інвестицій без страху втрат. Регулювання інноваційної діяльності, яка безпосередньо пов'язана з інвестиціями, проводиться відповідно до Закону України «Про особливий режим інноваційної діяльності технопарків».

Окрім вищезгаданих законів, важливу групу у законодавстві становлять нормативні акти, що встановлюють особливий правовий режим для економічної діяльності в спеціальних економічних зонах та регулюють особливі правила інвестиційної діяльності в передових регіонах та технопарках України.

Згідно із Законом України "Про загальні принципи створення та функціонування особливих економічних зон" від 13 жовтня 1992 року, встановлюються порядок створення та припинення існування спеціальних економічних зон (вільних) на території України, загальні правові та економічні принципи їхнього статусу, а також загальні правила регулювання взаємовідносин підприємств цих зон з місцевими органами влади, органами виконавчої влади та іншими установами.

Проблема відновлення та створення умов для функціонування спеціальних економічних зон і зон пріоритетного розвитку, а також захист прав та інтересів інвесторів з урахуванням міжнародного досвіду, є актуальною.

Також варто зазначити, що особливе місце у системі інвестиційного законодавства займає Закон України "Про спільні інвестиційні інститути (взаємні фонди та корпоративні пайові інвестиційні фонди)", який визначає правові та організаційні основи створення, функціонування та відповідальності учасників спільних інвестиційних інститутів, враховуючи їхню специфіку.[7]

Прийняття Закону України "Про державно-приватне партнерство" є ключовим кроком у сприянні співпраці між державним та приватним секторами для підвищення конкурентоспроможності економіки та залучення інвестицій. Закон про сприяння розвитку регіонів встановлює основи для реалізації регіональної політики та подолання депресії територій. Нині в Україні існує значна кількість законодавчих актів, що регулюють сферу інвестицій, вони є основою для інвестиційної діяльності. Проте, для систематизації цього законодавства необхідна кодифікація у вигляді інвестиційного кодексу України, який включатиме пріоритетність і перспективи інвестування, а також інші нормативні акти. Така систематизація стане результатом раціонального поєднання політичних, економічних та техніко-економічних завдань [9, с. 21].

У завданнях кодифікації інвестиційного права важливо забезпечити інтеграцію національного інвестиційного правового порядку в міжнародну систему з урахуванням інвестиційного ринку та найкращих національних інтересів у цій галузі. Економічні аспекти кодифікації інвестиційного права мають сприяти ефективному формуванню та реалізації державної інвестиційної політики, а також консолідації та стабілізації інвестиційного середовища. Технічні та правові завдання кодифікації інвестиційного законодавства включають у себе усунення дублювання, виправлення застарілих положень, встановлення єдиної системи правового регулювання та гарантій для учасників інвестиційних відносин. Структура інвестиційного законодавства має бути організована таким чином, щоб визначити вертикальні, горизонтальні та діагональні відносини між різними його частинами.

Перші спроби створення Інвестиційного кримінального кодексу були зроблені 7 лютого 2002 року під час розгляду у Верховній Раді України у формі інвестиційного проекту № 9048.

Цей проект кодексу ґрунтується на декількох ключових законах України, таких як «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземних інвестицій», та «Про колективні інвестиційні організації (пайові інвестиційні фонди та корпоративні пайові інвестиційні фонди)». Крім того, ряд авторів, включаючи Г. Степанського та Д. Задяйла, внесли свій внесок у розробку цього кодексу. У 2012 році робоча група Комітету з економічної реформи "впровадження національних проектів та інвестицій" прийняла рішення розробити інвестиційний кодекс з метою створення прозорої системи інвестиційного законодавства [7, с. 16].

У 2014 році була створена Національна інвестиційна рада як консультативно-дорадчий орган при Президентові, а в 2016 році Уряд України створив офіс UkraineInvest з метою залучення та підтримки прямих іноземних інвестицій. У тому ж році Україна також утворила посаду бізнес-омбудсмена для надання можливості компаніям подавати скарги на несправедливе

поводження з боку державних або муніципальних влад, державних або контрольованих компаній або їх посадових осіб. Залучення інвестицій стало основним пріоритетом України на 2020 рік, і відповідно в цьому році запущено різні програми стимулювання з метою збільшення інвестицій.

Нормативно-правова база для здійснення бізнесу в Україні іноземними інвесторами в цілому аналогічна тій, що застосовується до вітчизняних інвесторів. Реєстрація іноземних інвестицій регулюється Законом "Про іноземні інвестиції" від 2013 року. Перед реєстрацією свого бізнесу неукраїнські громадяни повинні звернутися до імміграційної служби Міністерства закордонних справ та отримати ідентифікаційний номер платника податків через Державну фіскальну службу. Процес акредитації представництв іноземних компаній та їх філій історично був складнішим та дорожчим, ніж для українських підприємств [28,с. 37].

Однак у листопаді 2019 року був прийнятий закон, який знизив вартість акредитації для іноземних представництв (за винятком російських підприємств) з 2 доларів США до суми від 500 до однієї мінімальної заробітної плати (яка в 2019 році становила приблизно 70 доларів) і термін від 60 до 20 днів. Ці акредитації видає Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільськогосподарства. Іноземні та вітчизняні приватні організації можуть займатися різними видами прибуткової діяльності, за винятком певних обмежень, наприклад, іноземним компаніям заборонено володіти сільськогосподарськими землями, виробляти біоетанол та займатися деякою видавничою діяльністю.

Українське законодавство дозволяє Уряду встановлювати обмеження на залучення іноземного капіталу у державні підприємства, хоча термін "іноземна участь" не чітко визначений і рідко використовується на практиці. Певні об'єкти критичної інфраструктури, особливо в енергетичному секторі, законом виключені з приватної власності і тому недоступні для іноземних інвесторів, зокрема газотранспортна система, електричні мережі та інші підприємства. Україна в даний час розглядає інвестиції в злиття та поглинання

виключно на конкурентних засадах, але також розглядає механізм перевірки інвестицій з міркувань безпеки.

За даними UkraineInvest, прямі іноземні інвестиції розглядаються на разовій основі Кабінетом Міністрів, якщо виникають сумніви, але офіційної процедури для цього немає. Поліпшення інвестиційного клімату обов'язково вимагає дій з боку державних органів у сфері права. Надмірне регулювання в поточному стані є однією з негативних тенденцій, що може завадити подальшому зростанню інтересу інвесторів до української економіки.

Наразі фактичний стан відносин держави з бізнес-середовищем виявляється в певній позитивній динаміці, проте є ще багато завдань, які потрібно втілити в життя. Хоча політичні лідери декларують певні принципи, їхнє практичне втілення залишається певним завданням. Функціонування правового регулювання інвестиційної діяльності потребує оптимізації, оскільки може стати ґрунтом для корупції у випадку, якщо державні органи використовують його для власних цілей.

Експертне опитування, проведене Європейською Бізнес Асоціацією, показало, що Україна залишається менш привабливою для інвесторів, ніж бажалося б. Більшість бізнесменів висловлюють незадоволення станом інвестиційного клімату в країні і вбачають відсутність позитивних змін у проведених реформах та зниженні інвестиційних ризиків.[29]

При аналізі тенденцій рейтингу країни за останні роки важливо відзначити, що Україна залишається в негативній зоні інвестиційного клімату з початку 2010-х років. Інвестори ніколи не висували позитивних оцінок (4 і 5) для країни протягом усього періоду вимірювання індексу з 2008 року. Інвестиційний обсяг на душу населення в Україні виявляється значно нижчим в порівнянні з країнами Європейського Союзу, Китаєм та Росією [30,с. 8]. Наприклад, за період з 2010 року до сьогоднішнього дня, в економіку України було інвестовано в 11 разів менше, ніж у країни ЄС, у 2,5 рази менше, ніж у Китай, і в 3 рази менше, ніж у Росію. Навіть у сфері сільського господарства, яка є однією з найбільш привабливих для інвестицій, Україна не отримує

достатнього фінансування через високі інвестиційні ризики. Ці ризики часто виступають головним перешкоджаючим фактором для інвестування в українську економіку.

Основні чинники, які сприяють підвищенню рівня інвестиційного ризику в Україні, включають наступне [14, с. 22]:

- Великий обсяг корупції та поширена тіньова економіка.
- Недосконале інвестиційне законодавство, яке складається з приблизно 2500 законів і нормативних актів, і низький рівень відповідності українського законодавства європейським стандартам.
- Неєфективні механізми захисту прав інвесторів.
- Політична нестабільність країни та несприятлива регуляторна система.
- Складність податкової системи.
- Негативне сприйняття України як інвестиційного напрямку.
- Недоліки української банківської системи у порівнянні зі світовими стандартами.
- Застаріла інфраструктура та недостатність управління в сфері житлово-комунального господарства.
- Відсутність регулярного співробітництва між Україною та міжнародними рейтинговими агентствами.
- Проблеми з перекладом документів та веб-ресурсів на іноземні мови.

Важливо відзначити, що протягом 2017–2018 років відбулися позитивні зміни, які сприятливо вплинули на сприйняття інвестиційного клімату країни інвесторами. Український фондовий ринок показав значне зростання після періоду значних спадів, викликаних збройним конфліктом на сході країни. Аналіз банківської системи України свідчить про те, що протягом останніх років вона пережила значні турбулентності. Однією зі старих і гострих

проблем було кредитування підприємств, пов'язаних з власниками банків, на пільгових умовах.

Починаючи з 2014 року, керівництво Національного банку України (НБУ) зосередило свої зусилля на вдосконаленні механізмів роботи банківської системи та банківського нагляду з метою подолання хронічних проблем. Внаслідок політики, спрямованої на оздоровлення банківської системи, значно зменшилася кількість банків, покращилися якісні показники їх роботи: зменшилася частка проблемних кредитів, зросли обсяги кредитування бізнесу та населення, збільшилися обсяги депозитів тощо.

Наразі є кілька можливих заходів для підвищення привабливості інвестиційного клімату в Україні. Важливо звернути увагу на роль міжнародних договорів, які регулюють інвестиційну діяльність та захищають права і власність інвесторів. Це може сприяти підвищенню надійності і привабливості української економіки для іноземних інвесторів. Державні чиновники також можуть працювати над удосконаленням українських правових норм, зробивши їх менш складними і менш вразливими для можливих порушень чи зловживань.

Очевидно, що інвестиційна політика надалі буде залежати від державної правової діяльності і законів. Тому стратегічне регулювання державно-правової системи є вельми важливим. Конституція України є основою правової системи, проте українська влада і громадянське суспільство мають приділити увагу подальшим діям, спрямованим на запобігання порушень влади закону.

Необхідно розробити правову політику з урахуванням різних нормативних актів, що сприятимуть проектуванню правової бази країни та її функцій. Головне завдання полягає в тому, щоб забезпечити владу закону на державному рівні. Важливо, щоб така правова політика враховувала принципи державних дій і відповідальності органів влади та держави.

Такі принципи можуть включати наступне [31, с. 28]:

- Цілісність правової системи, що відображає різні аспекти життя суспільства.
- Захист прав і свобод громадян, які забезпечують пріоритет людей.
- Неприпустимість втручання держави в приватне життя особи за умови, що вона може визначати свої дії без державного регулювання.
- Забезпечення обмеженого регулювання процедур, з метою уникнення зловживань владою.
- Спрощення процедур для запобігання можливих зловживань владою.
- Проведення фактичної перевірки доходів державних органів.
- Забезпечення можливості прямого втручання громадянського суспільства в дії держави у випадку зловживання владою або порушення закону.

Обсяг прямих іноземних інвестицій стабільно зростав до 2014 року, але з того часу відбулися значні зміни. Після 2014 року приплив інвестицій значно скоротився через економічну і політичну кризи. Хоча з 2015 року інвестиції знову почали зростати, у 2020 році вони виявилися негативними. За даними Національного банку України, негативний реінвестований прибуток становив 1,2 мільярда доларів у 2020 році. У порівнянні з попереднім роком, це число скоротилося на 3,413 мільярда доларів. У 2019 році чистий приплив становив 5,2 мільярда доларів, але у 2020 році інвестиції в акціонерний капітал знизилися до 833 мільйонів доларів порівняно з 1 мільярдом у 2019 році. Кредити на чистий стимул від прямих інвесторів також зменшилися до 226 мільйонів доларів у порівнянні з 924 мільйонами доларів у 2019 році. Ця тенденція, ймовірно, пов'язана з глобальною кризою, спричиненою пандемією Covid-19, що призвела до відтоку інвестицій пов'язаних з вирахуванням реінвестованих доходів підприємств реального сектора економіки від Національного банку України.[32]

Утворення нормативно-правової бази України розпочалося в 90-х роках ХХ століття після проголошення незалежності. Один із перших кроків у

регулюванні інвестиційних відносин було прийняття Верховною Радою України Законів "Про захист іноземних інвестицій в Україні" та "Про інвестиційну діяльність". Останній закон встановлює загальні умови інвестиційної діяльності на території України, порядок її здійснення та державне регулювання. Він також визначає інвестиції як будь-які активи та інтелектуальні цінності, що приносять прибуток або досягають соціального впливу. Незважаючи на ці кроки, інвестиційний клімат в Україні залишається незадовільним, а активність в цій сфері залишається низькою, на думку вітчизняних і зарубіжних експертів.

Інвестиційні процеси відзначаються різними тенденціями, які мають свої суперечності, такі як: нерівномірний розподіл інвестиційних ресурсів, низька ефективність використання залучених інвестицій, неефективна реалізація цільових програм, концентрація інвестицій у сферах з швидким оборотом капіталу, обмежені можливості кредитування, що не дозволяють максимально мобілізувати потенційні інвестиційні кошти в економіку країни.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Напрями стимулювання інвестицій в Україну

Україна має значний споживчий ринок та відома своїм промисловим потенціалом, займаючи високі позиції у світовому промисловому виробництві, зокрема у видобутку руди і виробництві сталі.[33. с. 122] Серед перспективних секторів можна виділити чорні і кольорові метали, машинобудування, хімічну і нафтохімічну промисловість, а також легку промисловість. Науково-технічний потенціал України є одним з найбільших у Європі, а країна має статус ядерної та космічної держави.

Для перетворення цих переваг на інвестиційну привабливість держави необхідно вжити ряд заходів. По-перше, це вимагає стимулювання інвестицій шляхом скорочення державного втручання у підприємницьку діяльність та забезпечення стабільності законодавчого середовища. Важливо уникнути двозначного тлумачення нормативних актів і завершити судову реформу.

Додатково, потрібно удосконалити нормативно-правову базу щодо прав власності, завершити адміністративну реформу для забезпечення прозорості в державних органах і боротьби з бюрократією та корупцією. Встановлення ефективного корпоративного управління, підтримка розвитку ринків капіталу та зменшення податкового тягарю також сприятимуть збільшенню інвестиційного потенціалу країни.

Для покращення іміджу держави та привертання інвестицій необхідно зосередитися на таких завданнях (рис.3.1)

Рис.3.1. Завдання для покращення іміджу та привертання інвестицій
Джерело [7,с. 17]

Для досягнення цих цілей важливо:

1. Створювати інститути спільного інвестування.
2. Збільшувати обсяг іноземних інвестицій.
3. Розвивати небанківські фінансові інституції.
4. Пропонувати можливості для створення робочих місць.

Незважаючи на це, для залучення стратегічних інвесторів необхідно створювати спеціальні агентства в приймаючих країнах. Ці агентства будуть сприяти координації дій іноземних інвесторів та розміщенню спеціальних органів у різних країнах, які мають стратегічне значення для цих інвесторів.

Отже, можна розглядати можливість створення мережі спеціалізованих інститутів, які будуть відповідальні за пошук та залучення стратегічних інвесторів. Основною перевагою такого підходу є можливість прямого контакту з потенційними інвесторами, що дозволяє ефективно координувати їхні дії. Наразі в Україні відсутній центральний орган, який би регулював діяльність іноземних інвесторів, що є одним із ключових аспектів для приваблення зарубіжних інвестицій та збільшення прямих іноземних інвестицій.[25]

Податкова система важливий інструмент державного регулювання іноземних інвестицій в Україні. Необхідно активізувати роботу з приведення податкових правил у відповідність з міжнародними стандартами. Це включає завершення першого етапу реформування податкової системи шляхом спрощення податкового законодавства, зменшення кількості податків та створення стабільного та привабливого податкового середовища. Важливо також розглянути можливість розширення застосування фіксованих податків та перехід до єдиного фіксованого податку для підприємців [15,с. 28].

Значний крок у приверненні іноземних інвестицій до української економіки полягає в ефективному впровадженні механізмів приватизації для стратегічних іноземних інвесторів, зокрема транснаціональних корпорацій (таких як США, Німеччина, Південна Корея та інші). Ці корпорації мають на меті максимізувати використання потужного ресурсного потенціалу та отримання прибутку від інвестицій в Україну шляхом розвитку власного виробництва, розширення дилерської мережі та збільшення експорту. Зазвичай вони укладають угоди з державними органами на обмежений термін для дослідження та видобутку природних ресурсів. Для цих інвесторів ключовим є забезпечення політичної і соціальної стабільності в країні та чітке визначення їх повноважень [24,с. 14]. Ці компанії часто готові здійснювати значні витрати для розвитку на ринку в умовах поліпшення інвестиційного клімату. Приватизація є однією з найпоширеніших і ефективних форм іноземних інвестицій, як показує міжнародний досвід. Більшість вітчизняних компаній, після того як привернули прямі іноземні інвестиції, стають більш конкурентоспроможними; продаж активів іноземцям створює негайний грошовий потік, що в результаті призводить до подальших інвестицій, реінвестування прибутку та інших переваг. Лізингові операції також мають великі перспективи у залученні інвестицій, в тому числі іноземних.

Лізинг надає кілька переваг порівняно з іншими видами інвестицій. Він забезпечує оперативність та гнучкість у вирішенні виробничих завдань через використання тимчасових об'єктів, а не купівлю всього майна. Крім того,

лізинг дає доступ до передових технологій. Згідно з міжнародним досвідом, швидкі темпи наукового прогресу сприяють активному розвитку лізингу [3, с. 29]. Для розвитку цього виду інвестицій потрібно створити мережу лізингових компаній і спеціалізованих фондів. Важливим кроком у напрямі колективних інфраструктурних інвестицій є залучення приватних пенсійних та пайових фондів, які використовуються для інвестування державних коштів у пріоритетні галузі економіки. Також доцільним буде відкриття в Україні офісів провідних іноземних банків та створення комерційних та інвестиційних банків з іноземним капіталом. Покращення інвестиційного клімату в країні значною мірою залежить від налагодження надійної системи страхування від ризиків прямих іноземних інвестицій, які іноді важко прогнозувати. Для цього необхідне відповідне законодавче регулювання цих ризиків. Один з найбільш перспективних напрямків для іноземних інвестицій в Україні - це розміщення мережевих інвестиційних фондів і компаній.[35]

У контексті ефективного розвитку економіки важливе значення має венчурний капітал, який спрямований на фінансування інновацій та наукового прогресу. Від інших джерел фінансування його відрізняють три основні елементи: інвестиції зазвичай відбуваються через участь у статутному капіталі компанії; вони мають тривалий характер; інвестори активно взаємодіють з компаніями, які фінансують [14, с. 23]. Основні галузі економіки України, які найбільше потребують інвестицій, включають сільське господарство, енергетику, транспорт і зв'язок. Венчурний капітал є необхідним для втілення науково-технічних розробок українських вчених та конструкторів. Також важливо зміцнити правові гарантії для іноземних інвесторів, щоб Україна могла конкурувати зі своїми сусідами на пострадянському просторі у привабленні іноземних інвестицій. Для повернення значних іноземних інвестицій в українську економіку у формі венчурного капіталу необхідно провести значну роботу.

Визначення цілей державного регулювання іноземних інвестицій є важливою відправною точкою. Серед загальних цілей можна виділити наступні [12, с. 17]:

- Створення сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає спрощення процедур та зменшення бюрократичних перешкод для іноземних інвесторів.

- Збільшення обсягу іноземних інвестицій, спрямованих в економіку країни з метою стимулювання її розвитку.

- Хоча команда нинішнього президента вже здійснювала кроки щодо поліпшення окремих аспектів інвестиційного клімату, ці дії часто не мають системного характеру і можуть бути проведені без врахування довгострокових наслідків.

Для досягнення успішних результатів у поліпшенні інвестиційного клімату в Україні необхідно вжити систематичні заходи.

Серед таких заходів варто розглянути:

- Визначення структурних пріоритетів інвестування. Це означає чітке визначення пріоритетних напрямків розвитку економіки та створення умов для залучення інвестицій у ці сфери. Інвестори, як внутрішні, так і зовнішні, повинні мати чітке уявлення про те, які галузі економіки є пріоритетними для держави та які заходи приймаються для підтримки їх розвитку.

- Покращення прозорості і прогнозованості економічної політики. Уряд повинен розвивати економічну політику, яка була б зрозумілою для інвесторів, а також передбачати стабільні умови для їхньої діяльності.

Серед пріоритетних галузей для розвитку в Україні слід визначити сектори високих технологій, які виявляють потенціал у зв'язку з четвертою промисловою революцією, а також галузі з експортним потенціалом або великим впливом на економіку. Серед таких галузей можна виділити комп'ютерну індустрію, виробництво техніки, енергоефективність, авіаційний сектор, військово-промисловий комплекс, альтернативну енергетику,

аграрний сектор і переробку сільськогосподарської продукції, а також розвиток інфраструктури.

Передбачається проведення реформи податкової політики з метою спрощення системи оподаткування. Важливою частиною цієї реформи буде скорочення кількості податків та обов'язкових платежів, а також спрощення процедур податкового адміністрування. Україна потребує покращення роботи податкових і митних служб, аби зменшити бюрократичні перешкоди для бізнесу. Також важливо приділяти увагу запобіганню податковим зловживанням та уникненню оподаткування, а також забезпечувати збалансований підбір кваліфікованого персоналу у цій галузі.

3.2. Зміни в системі оподаткування інвестицій

Необхідно впровадити системні заходи для усунення хаотичних податкових пільг, які зараз надаються не пріоритетним галузям, та підвищення прозорості в розподілі та використанні бюджетних коштів на всіх рівнях. Це передбачає фінансування лише структурних та секторальних пріоритетів, уникаючи виділення коштів на неефективні або опортуністичні проекти, які втілюються через впливові групи в українській політиці.

Крім того, важливо покращити адміністрування податку на додану вартість (ПДВ), враховуючи відомі недоліки українського законодавства в цій сфері. Це потребує введення змін в оподаткування великих компаній відповідно до плану "ерозія податкової бази і передача прибутку" (BEPS), що сприятиме підвищенню прозорості податкових і митних служб, збільшенню податкових надходжень та спрощенню діяльності підприємств.

Нарешті, необхідно скоротити бюрократичні процедури, зокрема, ліцензування та отримання дозволів на підприємницьку діяльність. Це допоможе покращити місце країни в рейтингу Doing Business 2019 і сприятиме збільшенню інвестиційної привабливості української економіки.

Необхідно впровадити системні заходи для усунення хаотичних податкових полів, які зараз надані не пріоритетним галузям, та підвищення прозорості у розподілі та використанні бюджетних коштів на всіх рівнях. Це забезпечує фінансування лише структурних та секторальних переваг, уникаючи виділення коштів на неефективні або опортуністичні проекти, які втілюються через групи впливу в українській політиці.[36]

Крім того, важливо покращити адміністрування податку на додану вартість (ПДВ), враховуючи відомі недоліки законодавства України в цій сфері. Це вимагає введення змін в оподаткування великих компаній відповідно до плану "ерозія податкової бази і передачі прибутку" (BEPS), що сприятиме підвищенню прозорості податкових і митних служб, збільшенню податкових надходжень та спрощенню діяльності підприємств.

Нарешті, необхідно скоротити бюрократичні процедури, зокрема, ліцензування та отримання дозволів на підприємницьку діяльність. Це допоможе покращити місце країни в рейтингу Doing Business 2019 та сприяти збільшенню інвестиційної привабливості української економіки.

Покращення судової системи є невід'ємною складовою ефективного управління країною. Українські суди, на жаль, довгий час знають свою корупцію та необ'єктивність, що призвело до низького рівня довіри громадян до них. Це серйозно гальмує розвиток бізнесу та інвестицій в економіку країни.[37] Спроби влади реформувати судову систему зустрілися з опір політичної еліти і правосуддя, що призвело лише до вільних та обмежених змін. Однак важливо продовжувати цей процес з урахуванням накопиченого досвіду та рекомендацій міжнародних організацій, зокрема Ради Європи.

Контроль за підвищенням державного боргу є ключовим аспектом забезпечення фінансової стабільності країни. Підвищення рівня державного боргу створює невизначеність для інвесторів щодо майбутньої стабільності валюти та економічного розвитку. Додатковим ускладненням є активне розміщення гривневих облігацій Мінфіном, що може призвести до захаращення внутрішнього фінансового ринку та збільшення вартості грошей.

Це може відбитися на діловій активності, експорті та інших аспектах економіки.[38]

На мою думку, у процесі економічних реформ важливо максимально розширити резерви податкової політики, зокрема через підвищення прозорості митної діяльності, удосконалення управління ПДВ та вчасну сплату податків великими компаніями. Також важливо оптимізувати бюджетні витрати, щоб збільшити податкові надходження та зменшити потребу в видачі облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП). Це сприятиме зменшенню потреби в кредиті, уникненню витіснення на фінансовому ринку і сприятиме привабленню фінансування в реальну економіку.

Щодо грошово-кредитної політики, сучасна стратегія не спрямована на стимулювання економічного зростання. Основна мета Національного банку полягає у підтримці стабільності інфляції та курсу гривні. Проте така жорстка грошово-кредитна політика призводить до недостатньої доступності кредитів для підприємств, що стримує розвиток вітчизняного виробництва. Для підтримки вітчизняного виробництва, що впливає на покращення інвестиційного клімату[21], необхідно впровадження політики, яка сприяє доступності кредитів для виробничого сектора економіки (так звана політика "дешевих грошей").

Також на перший план виходять проблеми, які потребують особливої уваги, такі як боротьба з корупцією, судова та земельна реформи (які відбуваються дуже повільно), високі ставки кредитування для бізнесу, війна на території України, бюрократія, контрабанда та тіньова економіка.

Отже, узагальнений низький рівень інвестиційної привабливості України вимагає впровадження нової стратегії розвитку країни та визначення завдань на середньострокову і довгострокову перспективу. Необхідно розробити "Програму розвитку економіки України та відновлення рівня життя людей" до 2030 року, щоб забезпечити значне підвищення темпів економічного зростання до рівня 7% на рік, подвоїти або навіть потроїти ВВП країни і досягти докризового рівня реальних доходів людей.[39]

Таблиця 3.1.

Валовий внутрішній продукт України в 2023р.

	Номінальний ВВП (в фактичних цінах)	Реальний ВВП (в цінах попереднього року)	Різниця (реальний - номінальний)	
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%
2022	5191028	3865780	-1325248	-25.5%
2023	6537825	5518062	-1019763	-15.6%

Джерело [40]

Згідно з даними Державної служби статистики реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України у 2023 році зріс на 9.9% порівняно з попереднім роком, коли його падіння становило 25,5%(табл.3.1.)

Пріоритетними проблемами, які потребують особливої уваги, залишаються боротьба з корупцією, судова та земельна реформи (які відбуваються дуже повільно), високі ставки кредитування для бізнесу, війна на території України, бюрократія, контрабанда та тіньова економіка.

Для поліпшення інвестиційного клімату України та збільшення припливу іноземних інвестицій необхідно сприяти розвитку науки, удосконалювати

нормативно-правову базу у сфері інвестування та брати більш активну участь у міжнародних інвестиційних проектах.

ВИСНОВКИ

Інвестиційна діяльність - це набір практичних заходів, спрямованих на розміщення капіталу з метою отримання прибутку. Особи, які здійснюють інвестиції, відомі як інвестори. Однією з найбільш привабливих цілей інвестування є реальний сектор економіки, який може сприяти розвитку економіки країни та збагаченню інвесторів. Інвестиційна діяльність може приймати різні форми, такі як інвестиції в модернізацію та реконструкцію виробництва, створення нових об'єктів основного фонду або розширення виробництва. Вона також може бути класифікована за тривалістю реалізації, наприклад, на довгострокові та короткострокові інвестиції, а також за активом, який інвестується, такими як реальні інвестиції в об'єкти реального сектора економіки, фінансові вкладення в цінні папери та інші фінансові інструменти, або інноваційні інвестиції у проекти, спроможні створювати нові товари і послуги.

Суб'єктами інвестиційної діяльності є різноманітні об'єкти, в які здійснюються інвестиції. Ці об'єкти можуть включати нові або модернізовані основні засоби та оборотний капітал у різних галузях економіки, цінні папери, грошові вклади, науково-технічну продукцію, права власності та інтелектуальну власність, ноу-хау та інші майнові об'єкти. Інвестиційний клімат створює передумови для залучення інвестицій. У широкому розумінні це відноситься як до іноземного, так і до внутрішнього капіталу, в той час як у вузькому сенсі визначається як умови для повернення іноземного капіталу.

Оцінка інвестиційної привабливості країни також враховує різноманітні чинники, включаючи стабільність політичної системи, систему оподаткування, нормативно-правову базу, рівень ризиків, внутрішній ринок, фінансовий суверенітет, курс національної валюти, розвиненість інфраструктури, наявність сировинної бази та інші фактори. Оцінюючи інвестиційну привабливість країни, важливо також враховувати основні макроекономічні показники інвестиційного клімату.

Інвестиційний клімат в основному формується економічними умовами, але також відображає важливі політичні, соціальні та культурні аспекти, такі як загроза конфлікту, страйки, культурні особливості, корупція та інше. Фактори, що впливають на інвестиційний клімат та його привабливість, включають політичні, економічні, правові, соціальні та інші умови, які визначають умови інвестиційної діяльності та ризики в регіоні.

Обсяг прямих іноземних інвестицій стабільно зростав до 2014 року, але з того часу відбулися значні зміни. Після 2014 року приплив інвестицій значно скоротився через економічну і політичну кризи. Хоча з 2015 року інвестиції знову почали зростати, у 2020 році вони виявилися негативними. За даними Національного банку України, негативний реінвестований прибуток становив 1,2 мільярда доларів у 2020 році. У порівнянні з попереднім роком, це число скоротилося на 3,413 мільярда доларів. У 2019 році чистий приплив становив 5,2 мільярда доларів, але у 2020 році інвестиції в акціонерний капітал знизилися до 833 мільйонів доларів порівняно з 1 мільярдом у 2019 році. Кредити на чистий стимул від прямих інвесторів також зменшилися до 226 мільйонів доларів у порівнянні з 924 мільйонами доларів у 2019 році. Ця тенденція, ймовірно, пов'язана з глобальною кризою, спричиненою пандемією Covid-19, що призвела до відтоку інвестицій пов'язаних з вирахуванням реінвестованих доходів підприємств реального сектора економіки від Національного банку України.

Утворення нормативно-правової бази України розпочалося в 90-х роках ХХ століття після проголошення незалежності. Один із перших кроків у регулюванні інвестиційних відносин було прийняття Верховною Радою України Законів "Про захист іноземних інвестицій в Україні" та "Про інвестиційну діяльність"[3]. Останній закон встановлює загальні умови інвестиційної діяльності на території України, порядок її здійснення та державне регулювання. Він також визначає інвестиції як будь-які активи та інтелектуальні цінності, що приносять прибуток або досягають соціального впливу. Незважаючи на ці кроки, інвестиційний клімат в Україні залишається

незадовільним, а активність в цій сфері залишається низькою, на думку вітчизняних і зарубіжних експертів.

Інвестиційні процеси відзначаються різними тенденціями, які мають свої суперечності, такі як: нерівномірний розподіл інвестиційних ресурсів, низька ефективність використання залучених інвестицій, неефективна реалізація цільових програм, концентрація інвестицій у сферах з швидким оборотом капіталу, обмежені можливості кредитування, що не дозволяють максимально мобілізувати потенційні інвестиційні кошти в економіку країни.

Узагальнений низький рівень інвестиційної привабливості України вимагає впровадження нової стратегії розвитку країни та визначення завдань на середньострокову і довгострокову перспективу. Необхідно розробити "Програму розвитку економіки України та відновлення рівня життя людей" до 2030 року, щоб забезпечити значне підвищення темпів економічного зростання до рівня 7% на рік, подвоїти або навіть потроїти ВВП країни і досягти докризового рівня реальних доходів людей.

Пріоритетними проблемами, які потребують особливої уваги, залишаються боротьба з корупцією, судова та земельна реформи (які відбуваються дуже повільно), високі ставки кредитування для бізнесу, війна на території України, бюрократія, контрабанда та тіньова економіка.

Для поліпшення інвестиційного клімату України та збільшення припливу іноземних інвестицій необхідно сприяти розвитку науки, удосконалювати нормативно-правову базу у сфері інвестування та брати більш активну участь у міжнародних інвестиційних проектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 16.10.2020 р. №1560-XII. ВВР.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
3. Кравців В.С. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації: монографія. Львів: ІРД НАН України. 2013. 109 с.
4. Гриценко В. Інвестиційні інститути на міжнародному ринку фінансових послуг. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2021. С. 33-39
5. Глуха Г.Я. Прямі іноземні інвестиції у контексті економічного зростання. Економічний нобелівський вісник. 2019. №1. С. 113-121
6. Аванесова І.В Інвестиційні стратегії ТНК в умовах глобалізації. Економічний простір. №23/1. 2019. С. 40-48
7. Іващенко А.І. Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Часопис економічних реформ. 2019. С.11-27
8. Крутик А.Б. Інвестиції та економічне зростання підприємства. Серія «Підручники для університетів. Спеціальна література»: Монографія. К.: Вид-во «Лань». 2021. 201 с.
9. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Економікс: Причини, проблеми та/ Пер. з англ. В. Лукашевича та інші. 2011. С. 112-150 с.
10. Лук'яненко І.Г. Сучасні економетричні методи в фінансах: навчальний посібник. К.: ЦУЛ. 2002. 211с.
11. Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація. Науковий вісник НЛТУ України. 2020. С. 21-36.
12. Пирог О. В. Іноземні інвестиції як фактор економічного зростання в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 5С. 15-19.

13. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури». 244 с.
14. Долан Э. Дж., Линдсей Д. Ринок: Макроекономічна модель. 2011. 50 с.
15. Малько К. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: фактори їх формування в сучасних умовах. Актуальні проблеми економіки. № 3. 2015. С. 100-105.
16. Матюшенко І.Ю. Іноземні інвестиції: навч. посібн. К.: Професіонал, 2005. 336 с.
17. Номінальний ВВП України з 2002 по 2022 рр. / Офіційний сайт Міністерства Фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>
18. Новіков О. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Миколаї: МНАУ. 2013. 222 с.
19. <https://bank.gov.ua/> - офіційний сайт Національного Банку України
20. Statista - Leading countries worldwide in 2019, by Foreign Direct Investment (FDI) outflows. URL: <https://www.statista.com/statistics/273931/largest-direct-investorsworldwide>
21. Ковалишин П. Формування інвестиційного клімату та ефективність діяльності на ринку венчурного інвестування. Економіст. 2014. № 2. С. 44-47
22. <http://minfin.gov.ua>. – офіційний сайт Міністерства фінансів України
23. Мельник О. О. Інвестиційний клімат в Україні. Фінанси України. 2020. С. 36-41
24. Римарська Р.Ю. Збільшення надходжень до бюджету як чинник залучення іноземних інвестицій в Україну. Науковий журнал «Економіка України». 2019. С. 90-99
25. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/fdi-strategy>

26. Герзанич В.М. Основні недоліки та проблеми залучення іноземних інвестицій в Україні. Ефективна економіка. 2020. С. 24-29.
27. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
28. Майорова Т.В. Залучення іноземних інвестицій в умовах глобалізації. Вісник КНЕУ імені В. Гетьмана. 2021. № 1. С. 89-93
29. <https://eba.com.ua/research/бізнесєвропейськadoslidzhennya-ta-analityka> – офіційний сайт European Business Association
30. Закон України «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні» від 17.12.1993 р. № 3744-ХІІ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
31. Тесля С. М. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Формування ринкової економіки в Україні. 2020. С. 34-42
32. Balance of payments and international investment position manual/6th ed. – Washington D.C.: International Monetary Fund , 2009.
33. Шталь Т. В. Аналіз інвестиційного клімату України та шляхи його вдосконалення. Бізнес Інформ. 2022. № 3. С. 122-125.
34. Динаміка ПІІ протягом 2002- 2022рр. / Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi>
35. The World Bank – Офіційний сайт. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>
36. Гриньова В.М. Інвестування. Х.: ХДЕУ. 2008. 311 с.
37. Беліма М. Регіональний розвиток України та прямі іноземні інвестиції. Економіка. Фінанси. Право. 2021. С. 99-116
38. The positive and negative impact of Foreign Direct Investment (FDI) on the Home and Host countries URL: <https://www.linkedin.com/pulse/positive-negative-impactforeign-direct-investment-fdi-tushar-ahmed>

39. <http://www.imf.org> – офіційний сайт Міжнародного валютного фонду
40. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет управління, економіки та права
Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу

Освітній ступінь Бакалавр

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
міжнародних економічних
відносин та маркетингу
(назва кафедри)

(підпис)

Линдюк Андрій Олександрович
(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Куцабі Марії Михайлівні

1. Тема роботи: «Стратегії залучення іноземних інвестицій в економіку України»

Керівник: к.е.н., доц. Когут Мар'яна Володимирівна к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингу
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ЛНУП

Від: _____

2. Строк подання студентом роботи:

до _____

3. Вихідні дані до проекту

(роботи): _____

4. Зміст дипломної роботи:

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність іноземних інвестицій та інвестиційного клімату

1.2. Інвестиційна діяльність: суб'єкти, об'єкти та класифікація

1.3. Фактори впливу на залучення іноземних інвестицій

2. АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1. Порівняльний аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України та країн світу

2.2. Структурний аналіз інвестиційної діяльності України

2.3. Проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну

3. СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ ЩОДО АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Напрями стимулювання інвестицій в Україну

3.2. Зміни в системі оподаткування інвестицій

5. Дата видачі завдання: _____

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для дипломної роботи).	
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка і написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; питань з охорони праці і захисту населення та охорони природи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	
4.	Кінцеве оформлення дипломної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	

Здобувач вищої освіти _____ **Куцаба М. М.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ **Когут М. В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)